

Erfrechtelijke geschillen

Mr. dr. G.T.J. Hoff

Doet-ie 't of doet-ie 't niet? Over erfopvolging, zuivere of beneficiaire aanvaarding en verwerping van de nalatenschap

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
2.	Erfopvolging onder algemene titel	2
3.	Aanvaarding en verwerping van de nalatenschap	7
4.	Wijzen van zuivere aanvaarding	11
5.	Wijzen van beneficiaire aanvaarding	18
6.	Wet bescherming erfgenamen tegen schulden	19
6.1	Inleiding	19
6.2	Rechtspraak	22
7.	Wijze van verwerping	33
8.	Aanvaarden en verwerpen van een legaat	34
9.	Verhaal door schuldeisers	35
10.	Afkoelingsperiode van drie maanden	37
11.	Gevolgen van beneficiaire aanvaarding	39
11.1	Inleiding	39
11.2	Beperking van de verhaalsmogelijkheden	39
11.3	De nalatenschap moet vereffend worden	39
11.4	Erfgenamen zijn gezamenlijk vereffenaar	40
11.5	Bijzonderheden in de verhouding erfgenaam - nalatenschap	42
12.	Boedelnotaris	44

1. Inleiding

Titel 6 van Boek 4 BW heeft als opschrift 'Gevolgen van de erfopvolging' (art. 4:182 e.v. BW). In deze laatste titel van Boek 4 BW is in vier afdelingen een waaier aan onderwerpen geregeld. Afdeling 1 bevat enkele algemene bepalingen. Met name de rechtsopvolging onder algemene titel door de erfgenamen - de saisine-regel (art. 4:182 BW) geheten - wordt hier uitgewerkt (§ 2). De erfgenamen volgen als gevolg van de saisine de erflater op in al zijn vermogensrechtelijke verhoudingen (bijvoorbeeld de eigendom van goederen), ook die met derden (bijvoorbeeld overeenkomsten en schulden). In deze afdeling wordt tevens bepaald wat met de nalatenschap gebeurt als er geen erfgenamen zijn (art. 4:189 BW).

Aan het erfgenaamschap zijn zowel lusten als lasten verbonden. De erfgenamen worden gezamenlijk eigenaar van de nalatenschapsgoederen, maar zijn tevens verplicht de

schulden van de nalatenschap te voldoen (vgl. art. 4:7 BW voor een omschrijving van de schulden van de nalatenschap). Indien de schulden de baten van de nalatenschap overtreffen, dan zal een erfgenaam genoopt kunnen worden om het verschil uit zijn eigen vermogen bij te passen. De erfgenamen zijn vrij in het maken van een keuze om al dan niet erfgenaam te worden (of beter gezegd: te blijven). Zij kunnen de gevolgen van het erfgenaamschap beperken als getwijfeld wordt of het saldo van de nalatenschap wel positief is. Afdeling 2 van titel 6 bevat om die reden een uitgebreide regeling voor de aanvaarding en verwerping van nalatenschappen door erfgenamen en van legaten door legatarissen. Voor de gevolgen van de erfopvolging is het van belang te bepalen of een erfgenaam een nalatenschap zuiver of beneficiair aanvaardt dan wel de nalatenschap verwerpt (§ 3 e.v.). Het uitbrengen van een keuze voor zuivere of beneficiaire aanvaarding dan wel verwerping van de nalatenschap dient dan ook bij voorkeur goed geïnformeerd en weloverwogen te geschieden.

De afdelingen 3 (Vereffening van de nalatenschap) en 4 (Verdeling van de nalatenschap) van titel 6 van Boek 4 BW komen in andere onderdelen van deze website aan de orde.

2. Erfopvolging onder algemene titel

Als hoofdregel bepaalt art. 4:182 lid 1 BW dat met het overlijden van de erflater diens erfgenamen van rechtswege de erflater opvolgen in zijn voor overgang vatbare rechten en in zijn bezit en houderschap. De erfgenamen worden krachtens het versterkerrecht dan wel het testamentair erfrecht diensgevolge gezamenlijk rechthebbenden van de goederen van de nalatenschap. Hierdoor ontstaat bij een nalatenschap met twee of meer erfgenamen een gemeenschap als bedoeld in art. 3:166 lid 1 BW: één of meer goederen behoren aan twee of meer deelgenoten (in dit geval erfgenamen) gezamenlijk toe. De erfdelen van de erfgenamen zijn daarbij bepalend voor de deelgerechtigdheid in de nalatenschap. Van deze automatische vermogensovergang als gevolg van erfopvolging zijn uitgezonderd de niet voor overgang vatbare rechten van de erflater. Te denken valt hierbij aan persoonsgebonden vergunningen, bepaalde familierechtelijke rechten of het recht op smartengeld.

De rechtsopvolging onder algemene titel krachtens erfrecht geldt op grond van art. 4:182 lid 2 BW ook voor de positie van de erflater als schuldenaar. De erfgenamen worden van rechtswege schuldenaar van de schulden die niet met het overlijden van de erflater teniet gaan. De omvang van de aansprakelijkheid van de erfgenamen voor de schulden van de nalatenschap hangt ervan af of de schuld van de erflater (ofwel de te verrichten prestatie) deelbaar is, of niet. Als de prestatie *deelbaar* is (bijvoorbeeld een geldschuld), dan is iedere erfgenaam verbonden voor een deel evenredig aan zijn erfdeel.¹ Bij een *ondeelbare* prestatie (bijvoorbeeld het verrichten van een dienst of een leveringshandeling) zijn de erfgenamen daarvoor hoofdelijk aansprakelijk.

¹ Deze aansprakelijkheid van de erfgenamen op grond van de saisine-regel van art. 4:182 BW is derhalve gerelateerd aan de omvang van de erfdelen. Dat wijkt af van de hoofdregel van art. 6:6 BW. Die bepaling gaat ervan uit dat de schuldenaren bij deelbare prestaties voor gelijke delen verbonden zijn, *tenzij* uit wet, gewoonte of rechtshandeling voortvloeit dat zij voor ongelijke delen of hoofdelijk verbonden zijn.

Wat gebeurt er met de overeenkomsten die de erflater heeft gesloten? Aan sommige overeenkomsten zal door het overlijden van de erflater een einde komen (bijvoorbeeld de arbeidsovereenkomst op grond waarvan de erflater bij een werkgever werkzaam was). Uitgangspunt is echter volgens art. 6:249 BW dat de rechtsgevolgen van een overeenkomst mede gelden voor de rechtverkrijgenden onder algemene titel, *tenzij* uit de overeenkomst iets anders voortvloeit. Zo duurt een door de erflater gesloten (duur)overeenkomst na zijn overlijden voort en kunnen de wilsrechten uit deze rechtsverhouding – te denken valt aan de bevoegdheid tot ontbinding, vernietiging of opzegging van de overeenkomst – uitgeoefend worden door de rechtsopvolgers onder algemene titel.

Wat te denken van het volgende, uit het leven gegrepen geval van een nog niet uitgeoefende optieovereenkomst? Vader verpachtte kort voor zijn overlijden een boerderij aan zijn zoon. In de pachtovereenkomst was een koopoptie opgenomen die na vaders overlijden door de zoon kon worden uitgeoefend. De boerderij behoort tot de onverdeelde nalatenschappen van vaders eerste en tweede echtgenote. Om die reden zijn tot de boerderij verschillende personen gerechtigd, waarvan er twee geen erfgenaam zijn van vader. Tijdens de verdeling van de nalatenschap van vader ontstaan problemen tussen de erfgenamen en de overige gerechtigden tot de onverdeeldheid waartoe de boerderij behoort. De deelgenoten, die geen medewerking wensen te verlenen aan de uitvoering van de koopoptie door de zoon, willen de boerderij aan de meest biedende verkopen. Hier speelt de vraag naar de reikwijdte van de saisine-regel. Zijn de erfgenamen als rechtsopvolgers onder algemene titel gebonden aan alle door de erflater aangegane overeenkomsten, in dit geval de pachtovereenkomst met een koopoptie?

In zijn arrest van 23 juni 1989, [ECLI:NL:HR:1989:AD0830](#) (*Erven Gaasbeek*), overwoog de Hoge Raad:

“De onderdelen 1 en 2 richten zich tegen het in (..) ‘s hofs arrest besloten liggende oordeel dat, nu de erflater niet bevoegd was namens alle deelgenoten de boerderij te verpachten en Friedhelm Lucks (evenals Johann Gelder sr.) als niet-erfgenaam aan de pachtovereenkomst niet gebonden is en dus niet tot nakoming daarvan kan worden veroordeeld, de verpachting met koopoptieverlening voor de deelgenoten als zodanig rechtens geen betekenis heeft en als niet bestaande moet worden beschouwd. Dit oordeel geeft blijk van een onjuiste rechtsopvatting zodat de onderdelen doel treffen. Erfgenamen zijn als rechtsopvolgers onder algemene titel in beginsel gebonden aan door de erflater aangegane overeenkomsten en gehouden deze na te komen. Dit geldt ook voor een overeenkomst welke betrekking heeft op een goed dat aan de erflater, zijn erfgenamen en een of meer anderen gezamenlijk toebehoorde en welke door de erflater zonder de vereiste medewerking van de overige deelgerechtigden is gesloten. De omstandigheid dat de deelgerechtigden die niet erfgenaam zijn, de zonder hun medewerking gesloten overeenkomst niet tegen zich behoeven te laten gelden, staat aan de persoonlijke gebondenheid van de erfgenamen en hun verplichting tot nakoming of, zo nakoming niet mogelijk is, tot schadevergoeding niet in de weg.” (onderstreeping toegevoegd, JH)

Hoewel de erflater strikt genomen slechts over zijn eigen onverdeelde aandeel in de boerderij zou kunnen beschikken, geldt wel dat zijn positie als toekomstig verkoper (als contractant bij de optieovereenkomst) na zijn overlijden in zijn geheel wordt overgenomen door de erfgenamen.

Niet zonder reden zijn de woorden 'in beginsel' in het citaat door mij onderstreept weergegeven. Een uitzondering op de hoofdregel van de saisine - gebondenheid van de erfgenamen aan de door de erflater gesloten overeenkomsten, ook al zou de erflater bij leven niet hebben kunnen nakomen omdat hij bijvoorbeeld geen (enig) eigenaar was van het verkochte goed - zou moeten kunnen worden aangenomen in geval van samenspanning tussen de erflater en de koper. Zo oordeelde de Hoge Raad dat de omstandigheden waaronder en de toeleg waarmee een dergelijke overeenkomst tot stand is gekomen, mee kunnen brengen dat deze een geoorloofde oorzaak² mist (HR 8 december 1972, NJ 1973, 496 (Erven Hoitsma)).

Een vergelijkbare kwestie is meer recent voorgelegd aan de voorzieningenrechter van de rechtbank Gelderland bij vonnis van 9 juli 2021, [ECLI:NL:RBGEL:2021:3586](#). Een woning was verkocht op basis van een koopovereenkomst waaraan erflater had meegewerkt. Tot de woning was ook de dochter van erflater gerechtigd op basis van de legitieme portie volgens het oude erfrecht. Die legitieme portie (in dit verband ook wel het wettelijke erfdeel genoemd) kwam de dochter toe in de nalatenschap van de echtgenoot van erflater, en gaf haar aanspraak op een deel van de voormalige echtelijke woning die tot de door het overlijden ontbonden huwelijksgoederengemeenschap behoorde. De dochter was enig erfgenaam van erflater. Zij werd door de kopers van de woning wegens niet-nakoming van de koopovereenkomst in kort geding gedagvaard. De voorzieningenrechter overwoog in zijn vonnis:

“Gelet op de standpunten van partijen over en weer ligt allereerst de vraag voor of [gedaagde, de dochter] als erfgenaam van [erflater] (in beginsel) gehouden is de koopovereenkomst met [eisers] na te komen. Tussen partijen is niet in geschil dat [erflater] en [eisers, kopers] op 9 augustus 2016 een koopovereenkomst ter zake de woning zijn aangegaan terwijl [gedaagde] tot het overlijden van haar vader op 22 februari 2021 voor 1/8e deel naar oud erfrecht eigenaar was van de woning. Gelet hierop was [erflater] niet volledig beschikkingsbevoegd de woning aan [eisers] te verkopen zodat de levering van de woning op 13 september 2016 niet rechtsgeldig heeft plaatsgevonden. Verder staat vast dat [gedaagde] na het overlijden van [erflater] als zijn enige erfgenaam en rechtsopvolger onder algemene titel de volle eigendom van de woning heeft verkregen.

Overwogen wordt dat uit artikel 4:182 lid 1 BW volgt dat erfgenamen met het overlijden van de erflater van rechtswege de erflater opvolgen in zijn voor overgang vatbare rechten en in zijn bezit en houderschap. Uit het arrest Erven Gaasbeek (Hoge Raad 23 juni 1989 ([ECLI:NL:HR:1989:AD0830](#))) volgt in dit verband met zoveel woorden dat erfgenamen de erflater in zijn volle rechtspositie opvolgen voor wat betreft diens vermogensrechtelijke verhoudingen met derden en dat dit zelfs geldt indien erflater zich tot iets heeft verplicht dat hij niet zelf zou hebben kunnen nakomen maar (samen met) zijn erfgenamen wel (zie ook de conclusie van de advocaat-generaal bij het arrest van de Hoge Raad van 3 mei 2019, [ECLI:NL:PHR:2019:472](#)). Met artikel 6:249 BW wordt duidelijk gemaakt dat een overeenkomst na het overlijden van een der partijen voortduurt tussen haar erfgenamen en de andere partij en als voorheen bron van verbintenis van vorderingen en verplichtingen blijft.

² Onder het tot 1 januari 1992 geldende oud BW gold het vereiste dat de overeenkomst een geldige (ofwel een geoorloofde) oorzaak moest hebben (art. 1356 BW (oud)). Een overeenkomst zonder oorzaak of met een ongeoorloofde oorzaak was nietig (art. 1371 BW (oud)).

Gelet op het voorgaande volgt [gedaagde] [erflater] op in zijn voor overgang vatbare rechten en verplichtingen. Hieronder vallen ook de verplichtingen die voortvloeien uit de koopovereenkomst tussen [erflater] en [eisers]. Blijkens de genoemde jurisprudentie van de Hoge Raad doet de omstandigheid, dat [erflater] de woning alleen heeft verkocht terwijl hij daartoe (in 2016) slechts gerechtigd was tezamen met [gedaagde], niet af aan de geldigheid van de koopovereenkomst en aan de binding van de [gedaagde] als erfgenaam aan deze koopovereenkomst. De koopovereenkomst is dan ook niet nietig, zoals [gedaagde] stelt. Dat [gedaagde] in 2016 niet bij de koopovereenkomst is betrokken terwijl [erflater] slechts samen met haar bevoegd was de woning te verkopen, doet in haar relatie tot [eisers] dan ook niet ter zake. Dit betekent dat [gedaagde] in beginsel moet meewerken aan de rechtsgeldige levering van de woning aan [eisers] Het verweer van [gedaagde] faalt in zoverre.”

De voorzieningenrechter haalt mijns inziens met de passages in het vonnis dat erflater “niet volledig beschikkingsbevoegd [was] de woning aan [eisers] te verkopen” en “slechts samen met haar bevoegd was de woning te verkopen” een aantal vermogensrechtelijke zaken op verwarrende wijze door elkaar. Het staat mij contractueel volkomen vrij om de Markthal te Rotterdam aan burgemeester Ahmed Aboutaleb, de beste burgemeester ter wereld in 2021, te verkopen.³ Die koopovereenkomst is volkomen rechtsgeldig, ook al ben ik geen eigenaar van de Markthal. Ik kan dus zozeggend ook onbevoegd volkomen rechtsgeldig de Markthal verkopen. Om een geldige overdracht van de Markthal tot stand te brengen, dien ik tevens beschikkingsbevoegd te zijn. Zo bepaalt art. 3:84 lid 1 BW:

“Voor overdracht van een goed wordt vereist een levering krachtens geldige titel, verricht door hem die bevoegd is over het goed te beschikken.”

Als niet-eigenaar ben ik beschikkingsonbevoegd, zodat overdracht van de Markthal niet mogelijk is. Nogmaals: dat gegeven staat aan de totstandkoming van een rechtsgeldige koopovereenkomst met betrekking tot de Markthal, die in dit geval niet kan worden nagekomen, niet in de weg.

³ Met de Markthal in Rotterdam heb ik een bijzondere band. Tezamen met mijn kantoorgenoot mr. Esther Hoogstraate heb ik de projectontwikkelaar Provast circa 10 jaar bijgestaan in allerlei procedures om de Markthal ondanks verzet van allerlei marktpartijen ook daadwerkelijk te kunnen realiseren. Zie bijvoorbeeld het creatieve vonnis van de voorzieningenrechter van de rechtbank Amsterdam van 24 april 2009, [ECLI:NL:RBAMS:2009:BJ8745](#), waarbij een belegger gedwongen werd de onderhandelingen op een bepaalde wijze niet-vrijblijvend voort te zetten.

Op de saisine-regel van art. 4:182 BW bestaan evenwel uitzonderingen. Hiervoor is er reeds melding van gemaakt dat niet alle goederen voor overgang vatbaar zullen zijn. Maar er zijn ook andere uitzonderingen. Met het oog op het ongestoord kunnen voortleven van de langstlevende echtgenoot verkrijgt deze bij de wettelijke verdeling van de nalatenschap van rechtswege alle goederen van de nalatenschap (art. 4:13 lid 1 BW).⁴ Tegen die achtergrond is te begrijpen dat op de saisine-regel in art. 4:182 lid 1 BW een uitzondering wordt gemaakt voor het geval de nalatenschap volgens de wettelijke verdeling wordt verdeeld.⁵

Opmerkelijk is dat deze uitzondering op de saisine-regel bij de wettelijke verdeling van de nalatenschap in art. 4:182 lid 2 BW niet ook wordt gemaakt voor wat betreft de schulden van de nalatenschap. Door de werking van art. 4:13 en art. 4:14 BW neemt men aan – ondanks hetgeen in art. 4:182 lid 2 BW is bepaald – dat de kinderen (en eventueel de stiefkinderen indien deze in de wettelijke verdeling van de nalatenschap zijn betrokken (art. 4:27 BW)) de facto niet kunnen worden aangesproken voor de schulden van de nalatenschap als de wettelijke verdeling werkt. Het is de langstlevende echtgenoot die de rekening moet betalen van deze schulden. Werkt de wettelijke verdeling van de nalatenschap niet, bijvoorbeeld in het geval de wettelijke verdeling is uitgesloten of ongedaan wordt gemaakt door de langstlevende echtgenoot (art. 4:18 BW) dan wel de nalatenschap door de langstlevende echtgenoot wordt verworpen (art. 4:190 BW), dan zijn de (andere) erfgenamen gewoon aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap.

Erfgenamen ontbreken

In het geval de erflater geen erfgenamen krachtens het versterferfrecht of het testamentair erfrecht heeft, worden de goederen van de nalatenschap op het ogenblik van zijn overlijden door de Staat onder algemene titel verkregen (art. 4:189 BW). De Staat verkrijgt deze goederen niet als erfgenaam, zodat de Staat niet aansprakelijk kan worden gesteld voor de schulden van de nalatenschap. De verkrijging van registergoederen door de Staat op deze

⁴ Zie daarvoor het onderdeel 'Het Staatstestament: de wettelijke verdeling van de nalatenschap'.

⁵ Die uitzondering luidt dat de saisine-regel niet geldt wanneer de nalatenschap ingevolge art. 4:13 BW wordt verdeeld. In dat geval volgt de echtgenoot van rechtswege op in het bezit en houderschap van de erflater.

grond kan worden ingeschreven in de openbare registers (art. 3:17 lid 1 onder b BW).

In het geval de nalatenschap negatief is (meer schulden dan bezittingen), zullen de schulden van de nalatenschap zoveel als mogelijk worden voldaan volgens de wettelijke vereffeningprocedure. De Staat zal in een dergelijk geval niets verkrijgen. Resteert na de vereffening een batig saldo, dan zal de Staat daartoe gerechtigd zijn.

Hereditatis petitio

Een eigenaar heeft de mogelijkheid zijn eigendomsrecht te handhaven. De revindicatie is de hem ter beschikking staande goederenrechtelijke opvorderingsactie. Volgens art. 5:2 BW is de eigenaar bevoegd de zaak op te eisen van eenieder die haar zonder recht houdt (ook wel revindicatie genoemd).

Ook in het erfrecht bestaat een dergelijke opvorderingsactie. Een erfgenaam heeft het recht om de goederen van de nalatenschap, met inbegrip van de goederen die de erflater voor derden hield, op te vorderen van elke derde die deze goederen zonder recht houdt (art. 4:183 BW). Dit recht kan ook worden uitgeoefend jegens iemand die beweert een goed van de erflater te hebben verkregen. Is de nalatenschap verdeeld overeenkomstig de wettelijke verdeling (art. 4:13 e.v. BW), dan komt dit recht alleen toe aan de langstlevende echtgenoot aan wie alle goederen van de nalatenschap waren toebedeeld.

Dit recht wordt al sinds lang de 'hereditatis petitio' genoemd. De actie om de nalatenschapsgoederen van derden op te vorderen, verjaart pas na 20 jaar (art. 3:306 j° art. 3:315 BW). Om de actie in te stellen, dient aangetoond te worden dat de goederen tot de nalatenschap behoren. Deze actie komt - als gezegd - toe aan de erfgenamen. Ook de executeur, die gezien wordt als vertegenwoordiger van de erfgenamen (art. 4:145 lid 2 BW), kan deze actie instellen.

3. Aanvaarding en verwerping van de nalatenschap

Degene die op grond van de wet (art. 4:1 j° art. 4:10 BW) of op grond van een testament (art. 4:1 j° art. 4:115 BW) als erfgenaam is geroepen of aangewezen, kan zelf bepalen of hij ook daadwerkelijk erfgenaam - met alle daaraan verbonden lusten en lasten - wil worden (of beter gezegd: wil blijven). De erfgenaam kan de nalatenschap (of anders gezegd: het erfgenaamschap) namelijk aanvaarden of verwerpen.

De erfopvolging heeft in aanvang een voorwaardelijk karakter, omdat die opvolging in het vermogen (activa en passiva) van de erflater afhangt van het gebruik dat de erfgenaam maakt van zijn keuzemogelijkheden. Zolang een erfgenaam geen gebruik heeft gemaakt van zijn erfrechtelijke keuzemogelijkheden is hij niet verplicht een schuld van de nalatenschap uit zijn eigen vermogen (dat wil zeggen het eigen vermogen van de erfgenaam, niet bestaande uit de nalatenschap) te voldoen. De erfgenaam kan wel door eigen handelen een keuze gemaakt hebben voor zuivere aanvaarding van de nalatenschap. Ook is het mogelijk dat de erfgenaam door een belanghebbende gedwongen wordt een keuze te maken, en wel door hem een termijn te (doen) stellen waarbinnen die keuze gemaakt moet worden.

Keuzemogelijkheden; vrije keuze

Bij het openvallen van de nalatenschap heeft de erfgenaam volgens art. 4:190 lid 1 BW de keuze uit de volgende mogelijkheden:

- a. zuivere aanvaarding van de nalatenschap;
- b. aanvaarding van de nalatenschap onder voorrecht van boedelbeschrijving (ook wel beneficiaire aanvaarding genoemd); of
- c. verwerping van de nalatenschap.

De erfgenaam heeft een vrije keuze. Hij kan hierin noch door de erflater, noch door een eigen beslissing genomen vóór het overlijden van de erflater, worden beperkt (art. 4:190 lid 2 en art. 4:4 lid 1 BW).

Ter toelichting op deze keuzemogelijkheden alvast kort het volgende.

Bij *zuivere aanvaarding* volgt de erfgenaam de erflater op in al zijn rechten en verplichtingen (art. 4:182 BW). Deze erfopvolging in de rechtspositie van de erflater wordt – als gezegd – ook wel aangeduid met de saisine-regel. Het betreft een rechtsopvolging onder algemene titel (art. 3:80 lid 2 BW). Indien de nalatenschap ontoereikend zou zijn om de schulden van de nalatenschap te voldoen, dan kan de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam ter voldoening van deze schulden ook met zijn eigen vermogen (dat wil zeggen het eigen vermogen niet bestaande uit de nalatenschap) worden aangesproken.

Bij *beneficiaire aanvaarding* treedt de erfgenaam eveneens in de rechten en verplichtingen van de erflater. Het verschil met zuivere aanvaarding is hierin gelegen dat de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam niet verplicht is om bij een negatieve nalatenschap (meer schulden dan bezittingen) de schulden daarvan uit zijn eigen vermogen te voldoen. Wel kan door een schuldeiser verhaal worden genomen indien en voor zover een erfgenaam die de nalatenschap beneficiair heeft aanvaard een uitkering uit de nalatenschap heeft ontvangen.

Bij *verwerping* van de nalatenschap wordt de erfopvolging (oftewel het erfgenaamschap) met terugwerkende kracht ongedaan gemaakt. De betrokkene wordt ten gevolge van de verwerping van de nalatenschap geacht nimmer erfgenaam te zijn geweest. Hij is niet aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap en kan ook geen aanspraak maken op de goederen van de nalatenschap.

Uit deze beknopte beschrijving blijkt reeds dat aan deze drie erfrechtelijke keuzemogelijkheden verschillende rechtsgevolgen zijn verbonden. Het is daarom van belang dat een erfgenaam goed geïnformeerd en weloverwogen een keuze maakt. Het probleem schuilt er met name in dat een keuze door een erfgenaam ook gemaakt kan worden door zich – *“ondubbelzinnig en zonder voorbehoud”* – als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam op een bepaalde wijze te gedragen, met alle gevolgen van dien (§ 4).

Keuze is een hoogstpersoonlijk recht

Het uitbrengen van een keuze om de nalatenschap als erfgenaam al dan niet te aanvaarden, is een hoogstpersoonlijk recht. Dat recht is niet voor uitoefening door een ander vatbaar.

Keuze is onvoorwaardelijk

Het uitbrengen van een keuze om de nalatenschap al dan niet te aanvaarden, is een eenzijdige rechtshandeling in de zin van art. 3:32 e.v. BW. De keuze die een erfgenaam maakt, dient onvoorwaardelijk en zonder tijdsbepaling te zijn (art. 4:190 lid 3 BW). Het is mogelijk dat elk van de erfgenamen in de nalatenschap een eigen keuze maakt en dat die keuze dus verschilt van die van de andere erfgenamen.

Keuze omvat in beginsel het gehele erfdeel

De keuze omvat het gehele erfdeel dat aan de erfgenaam toekomt. De keuze kan niet een deel van het erfdeel betreffen (art. 4:190 lid 3 BW). Ook kan geen splitsing gemaakt worden tussen de verschillende activa en passiva.

Een uitzondering daarop geldt voor hetgeen aan een erfgenaam die reeds aanvaard heeft, opkomt door de vervulling van een door de erflater aan een erfstelling toegevoegde voorwaarde. Dat deel van de nalatenschap kan nog afzonderlijk aanvaard of verworpen worden (art. 4:190 lid 3 BW). Zo kan de erfgenaam een deel van de nalatenschap verkrijgen doordat een aan een erfstelling verbonden opschortende voorwaarde eerst na aanvaarding van de nalatenschap in vervulling gaat. Het kan ook een ontbindende voorwaarde zijn die verbonden is aan het erfdeel van een andere erfgenaam. Indien geen sprake is van een aansluitende erfstelling onder opschortende voorwaarde wast dit erfdeel (mede) aan bij deze erfgenaam (art. 4:48 BW). Deze uitzondering biedt de erfgenaam de mogelijkheid om het extra erfdeel (beneficiair) te aanvaarden of te verwerpen, aangezien daaraan ook een uitbreiding van zijn aansprakelijkheid verbonden kan zijn.

Keuze is onherroepelijk en werkt terug

De keuze is - eenmaal gedaan - onherroepelijk en werkt terug tot het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap (art. 4:190 lid 4 BW). Dat geldt voor de zuivere aanvaarding van de nalatenschap, maar ook voor de uitgebrachte keuzes voor beneficiaire aanvaarding en verwerping van de nalatenschap. Indien deze laatste keuzes tijdig zijn uitgebracht, zijn deze erfgenamen achteraf bezien nooit aansprakelijk geweest voor de schulden van de nalatenschap in hun privévermogen. Bij verwerping van de nalatenschap is de betrokkene nooit als erfgenaam gerechtigd geweest tot de nalatenschap.

Wilsgebreken bij en benadeling van schuldeisers door aanvaarding of verwerping

Art. 4:190 lid 4 BW beperkt de toepasselijkheid van vernietigingsgronden die in beginsel voor alle rechtshandelingen en overeenkomsten gelden. Deze vernietigingsgronden van het algemene vermogensrecht zijn niet onverkort van toepassing op de keuzemogelijkheden van de erfgenamen. Zo kan een aanvaarding of verwerping van de nalatenschap niet op grond van dwaling (art. 6:228 BW), noch op grond van benadeling

van één of meer schuldeisers, ook wel de actio Pauliana (art. 3:45 e.v. BW) genoemd, worden vernietigd. Het is voor een erfgenaam wel mogelijk de uitgebrachte keuze te vernietigen in geval van bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden (art. 3:44 BW).

De verjaringstermijn voor vernietiging is drie jaar, te rekenen vanaf het ontdekken van het bedrog of het ophouden van de beïnvloeding door bedreiging of misbruik van omstandigheden (art. 3:52 lid 1 onder b en c BW).

Leidt verwerping van een positieve nalatenschap tot benadeling van een schuldeiser van één van de erfgenamen, dan staat deze schuldeiser in het kader van de wettelijke vereffening de weg van art. 4:219 BW open.⁶

Wijziging van de keuze na bekend worden met een onbekende uiterste wil

Zoals aangegeven, is de door een erfgenaam uitgebrachte keuze voor zuivere aanvaarding van de nalatenschap in beginsel definitief en daarna niet meer op grond van dwaling (een onjuiste of onvolledige voorstelling van zaken) aan te tasten. Desondanks biedt art. 4:194 BW in bijzondere gevallen een alternatieve weg om onder een eenmaal gemaakte keuze voor zuivere aanvaarding van de nalatenschap uit te komen. Deze erfgenaam wordt dan door de kantonrechter toegestaan om de nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden. Het moet dan wel één van de volgende situaties betreffen.

In de *eerste plaats* wordt de situatie genoemd waarin een erfgenaam na zuivere aanvaarding bekend wordt met een uiterste wil van de erflater volgens welke de legaten en testamentaire lasten die hij moet voldoen, tot een geringer bedrag uit zijn erfdeel bestreden kunnen worden dan zonder die uiterste wil het geval zou zijn geweest (art. 4:194 lid 1 BW). De erfgenaam kan in dat geval gemachtigd worden door de kantonrechter om alsnog beneficiair te aanvaarden. De erfgenaam moet daartoe tijdig een verzoek indienen. Tijdig is in dit verband binnen drie maanden nadat hij de uiterste wil heeft ontdekt. Aan de kantonrechter komt geen discretionaire bevoegdheid toe; indien aan de in art. 4:194 lid 1 BW vermelde eisen wordt voldaan, dient de machtiging tot beneficiaire aanvaarding verleend te worden.

Deze situatie kan ontstaan doordat de uiterste wil waarmee de erfgenaam niet bekend was de uitvoering van meer legaten en testamentaire lasten oplegt aan deze erfgenaam dan wel dat deze uiterste wil het erfdeel van de erfgenaam waaruit de legaten en lasten moeten worden voldaan, verkleint. Dat de erfgenaam niet bekend was met de uiterste wil kan als reden hebben dat een testament in het buitenland is opgemaakt of dat de uitvoering van bijvoorbeeld legaten is opgelegd in een codicil (art. 4:97 BW), waarmee de erfgenaam nog niet bekend was.

De beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap die het gevolg is van de machtiging van de kantonrechter leidt er niet toe dat de aansprakelijkheid voor de schulden van de nalatenschap die bestond vóór de ontdekking van de uiterste wil minder wordt. Op basis van de hem bekende feiten ten tijde van het maken van de keuze voor zuivere aanvaarding van de nalatenschap had de erfgenaam deze aansprakelijkheid al aanvaard.

In de *tweede plaats* wordt de situatie genoemd waarin een erfgenaam na zuivere aanvaarding van de nalatenschap bekend wordt met een uiterste wil volgens welke zijn

⁶ Zie daarvoor het onderdeel 'Vereffening van de nalatenschap'.

erfdeel groter is dan het zonder die uiterste wil zou zijn geweest (art. 4:194 lid 2 BW). Te denken valt aan een negatieve nalatenschap (meer schulden dan bezittingen) waarbij een uit een uiterste wil blijkend groter erfdeel voor de erfgenaam leidt tot aansprakelijkheid voor een groter deel van de schulden van de nalatenschap. Binnen drie maanden na ontdekking van de uiterste wil kan de erfgenaam een verzoek doen aan de kantonrechter om gemachtigd te worden de nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden. Ook in dit geval moet de erfgenaam de schulden van de nalatenschap en de lasten met zijn gehele vermogen voldoen, voor zover dat ook zonder die uiterste wil het geval zou zijn geweest.

Wijziging van de keuze als aansprakelijkheid van de erfgenaam toeneemt door een latere gebeurtenis

In de *derde plaats* wordt in art. 4:194 lid 2 BW het geval genoemd van het ontstaan voor de erfgenaam van extra financiële verplichtingen als gevolg van *“een na zijn aanvaarding voorgevallen gebeurtenis waardoor zijn erfdeel is vergroot”*. Ook in dat geval kan aan de kantonrechter een machtiging worden verzocht om de nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden. Te denken valt aan situaties waarbij het erfgenaamschap van een erfgenaam vervalt na verwerping van de nalatenschap (art. 4:190 BW) of onwaardigheid van de erfgenaam (art. 4:3 BW), zonder dat plaatsvervulling daarbij optreedt (art. 4:12 BW). In die gevallen vindt aanwas plaats bij de andere erfgenamen (art. 4:48 BW). Deze gebeurtenissen kunnen optreden na zuivere aanvaarding van de nalatenschap door een erfgenaam, met alle gevolgen van dien. De aansprakelijkheid van de erfgenaam voor het eerder aanvaarde gedeelte van de nalatenschap ondervindt daarvan geen wijziging.

4. Wijzen van zuivere aanvaarding

Een erfgenaam kan de nalatenschap op verschillende wijzen zuiver aanvaarden, en wel door (i) een uitdrukkelijke wilsverklaring of (ii) een stilzwijgende wilsverklaring.

Uitdrukkelijke wilsverklaring

De erfgenaam kan de nalatenschap zuiver aanvaarden door het afleggen van een daartoe strekkende verklaring ter griffie van de rechtbank van het sterfhuis (art. 4:191 lid 1 BW). Dat is de rechtbank van de laatste woonplaats van de erflater (art. 1:13 BW). Deze verklaring wordt vervolgens ingeschreven in het boedelregister (art. 4:186 BW). Inschrijving van de verklaring in het boedelregister is in dit geval geen constitutief vereiste voor het tot stand komen van de keuze voor zuivere aanvaarding van de nalatenschap. In de regel zal de boedelnotaris voor inschrijving van de verklaring zorg dragen, nadat hij de daartoe strekkende volmacht van de erfgenaam heeft verkregen.

Deze officiële weg is niet de gebruikelijke en meest praktische manier om een nalatenschap zuiver te aanvaarden. Zuivere aanvaarding van de nalatenschap kan ook plaatsvinden door het ondertekenen van een onderhands opgemaakte verklaring die aan de verklaring van erfrecht wordt gehecht.

Impliciete zuivere aanvaarding (gedragingen)

In veel gevallen wordt niet (meteen) de weg gevolgd van een formele en expliciete zuivere aanvaarding van de nalatenschap. Het probleem is in die gevallen dat zuivere aanvaarding van de nalatenschap (en de daaraan verbonden gevolgen in de sfeer van aansprakelijkheid met het eigen vermogen voor de schulden van de nalatenschap) ook in gedragingen van de erfgenamen besloten kan liggen. Zo bepaalt art. 4:192 lid 1 BW:

“Een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt doordat hij overeenkomsten aangaat strekkende tot vervreemding of bezwaring van goederen van de nalatenschap of deze op andere wijze aan het verhaal van schuldeisers onttrekt. De eerste volzin is niet van toepassing indien de erfgenaam zijn keuze reeds eerder heeft gedaan.”

Deze bepaling is gewijzigd met ingang van 1 september 2016 (bij de Wet Bescherming tegen onbekende schulden, ook wel Wet BETS genoemd). Voorheen luidde art. 4:192 lid 1 BW als volgt:

“Een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt, aanvaardt daardoor de nalatenschap zuiver, tenzij hij zijn keuze reeds eerder heeft gedaan.”

Met de wetwijziging is beoogd de aanvaardingsfictie te beperken. De wet verduidelijkt thans in art. 4:192 lid 1 BW wanneer er sprake is van een erfgenaam die de nalatenschap zuiver aanvaard heeft door het verrichten van rechtshandelingen en beperkt daarmee het soort gedragingen dat leidt tot zuivere aanvaarding van de nalatenschap. Niet langer geldt dat bepaalde gedragingen van erfgenamen, zoals het meenemen van bepaalde waardeloze spullen, het meenemen van fotoboeken of andere memorabilia, het bij het oud vuil zetten of naar de kringloop brengen van bepaalde spullen aangemerkt kunnen worden als daden van zuivere aanvaarding.⁷

Bekend is deze prangende kwestie - zuivere aanvaarding van de nalatenschap door het verrichten van bepaalde gedragingen door een erfgenaam - van de maaltijd die in het restaurant De Koperen Pan te Delft door enkele erfgenamen werd genoten. De vraag in deze erfrechtelijke klassieker luidde of een eenvoudige maaltijd op kosten van erflaatster (in totaal € 119)⁸, betaald door de erfgenamen met de pinpas van erflaatster, beschouwd dient te worden als stilzwijgende zuivere aanvaarding van de nalatenschap dan wel als het maken van redelijke kosten, gericht op een passende uitvaart? De relevantie hiervan is dat tot de nalatenschap ook een schuld van erflaatster, groot € 11.072,80, behoort, terwijl de nalatenschap een negatief saldo heeft.

Volgens het gerechtshof Den Haag kon de gezamenlijke maaltijd niet worden aangemerkt als een daad van beheer, hoe gering het bedrag daarvan ook was. De erfgenamen hadden als heer en meester over het geld van de nalatenschap beschikt en

⁷ Zie voor een handzaam overzicht van de handelingen die onder het oude erfrecht als stilzwijgende aanvaarding van de nalatenschap zijn opgevat het advies van A-G De Bock: [ECLI:NL:PHR:2021:242](https://www.eclinet.nl/PHR/2021/242).

⁸ Toevallig genoeg bedroeg in die tijd het griffierecht ook € 119 om de nalatenschap beneficiair te aanvaarden. Aan advocaatkosten alleen al zal een veelvoud daarvan uitgegeven zijn om de aansprakelijkheid van de erfgenamen in privé voor de nalatenschapsschulden af te wenden.

daarmee de nalatenschap zuiver aanvaard in de zin van art. 4:192 lid 1 (oud) BW, en dus van vóór de wetwijziging ingevolge de Wet BETS. De erfgenamen stellen cassatieberoep in. De Hoge Raad gaat in zijn arrest van 22 mei 2015, [ECLI:NL:HR:2015:1284](#) (Koperen Pan), uit van de volgende, vaststaande feiten en omstandigheden:

- de erfgenamen en hun partners hebben op de sterfdag van moeder vanuit haar huis in Delft haar begrafenis en uitvaart geregeld;
- er was geen eten of drinken in het huis van moeder; en
- de erfgenamen en hun partners waren vanwege het regelen van de begrafenis te ver van huis om thuis te eten.

De Hoge Raad overweegt dan:

“Art. 4:192 lid 1 BW bepaalt dat een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt, daardoor de nalatenschap zuiver aanvaardt, tenzij hij zijn keuze (voor beneficiaire aanvaarding of verwerping) reeds eerder heeft gedaan. Het antwoord op de vraag of uit de gedragingen van een erfgenaam de bedoeling kan worden afgeleid de nalatenschap te aanvaarden, hangt af van de omstandigheden van het geval. Wanneer er twee of meer erfgenamen zijn, hangt het in beginsel van de gedragingen van iedere erfgenaam afzonderlijk af of hij de nalatenschap zuiver heeft aanvaard. (HR 20 juni 2014, [ECLI:NL:HR:2014:1489](#), NJ 2014/508) Art. 1095 (oud) BW rekende tot de handelingen waaruit geen stilzwijgende (zuivere) aanvaarding van de nalatenschap mag worden afgeleid “al hetgeen tot de begrafenis betrekking heeft”. Het oordeel van het hof dat deze regel onder het huidige art. 4:192 lid 1 BW zijn gelding heeft behouden, is juist. Immers, handelingen die erop zijn gericht de erflater een passende uitvaart te bezorgen, strekken naar hun aard niet ertoe ten eigen bate over nalatenschapsgoederen te beschikken. Uit de omstandigheid dat een erfgenaam tot dat doel in redelijkheid gemaakte kosten ten laste van de nalatenschap laat komen, kan dan ook niet diens bedoeling worden afgeleid de nalatenschap zuiver te aanvaarden. Het antwoord op de vraag of sprake is van de hiervoor (...) bedoelde handelingen, respectievelijk kosten, hangt af van de omstandigheden van het geval. Uitgaande van het voorgaande klaagt onderdeel 1.1 terecht over het oordeel van het hof. Tot de handelingen die erop zijn gericht de erflater een passende uitvaart te bezorgen, kan een overleg op de sterfdag als hier aan de orde worden gerekend. Het maken van redelijke kosten daarvoor ten laste van de nalatenschap kan dan niet worden aangemerkt als een daad van aanvaarding. De kosten van een maaltijd als de onderhavige kunnen onder omstandigheden tot zodanige kosten worden gerekend. De hiervoor (...) genoemde omstandigheden - van de juistheid waarvan in cassatie moet worden uitgegaan - rechtvaardigen zonder meer dat die kosten van de onderhavige eenvoudige maaltijd worden gerekend tot de kosten voor de uitvaart. In het licht van die omstandigheden is het oordeel van het hof dan ook onjuist.”

De Hoge Raad kan de zaak zelf afdoen. De stukken van het geding laten geen andere conclusie toe dan dat niet weersproken is dat de kosten voor de maaltijd zijn gemaakt onder de hiervoor aangehaalde omstandigheden. Geen stilzwijgende aanvaarding mag worden afgeleid uit “al hetgeen tot de begrafenis betrekking heeft”, aldus art. 4:1095 BW (oud). De maaltijkosten worden in dit geval hiertoe gerekend. Derhalve is van zuivere aanvaarding

van de nalatenschap door de erfgenamen, alvorens zij deze beneficiair hebben aanvaard, geen sprake geweest. Zij zijn dan ook niet gehouden de schulden van de nalatenschap uit hun eigen vermogen te voldoen. Deze bezoekers van De Koperen Pan zijn na het nuttigen van een 'eenvoudige doch voedzame maaltijd' met de schrik vrijgekomen.

Gebak en cadeaubonnen en het leeghalen van een kamer in een verzorgingstehuis

De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 29 oktober 2021, [ECLI:NL:HR:2021:1600](#), nog eens onomwonden geoordeeld dat art. 4:192 lid 1 (oud) BW met terughoudendheid moet worden toegepast. Moeder is in 2014 overleden. De ontferde dochter is als legitimaris schuldeiser in de nalatenschap van moeder. Zij stelt dat haar broer de nalatenschap zuiver heeft aanvaard door zijn gedragingen (art. 4:192 (oud) BW), en wel voordat hij de nalatenschap beneficiair aanvaardde. De zoon had de kamer van moeder in het verzorgingstehuis (noodgedwongen) ontruimd en - in opdracht van moeder - ten laste van de ervenrekening een doos gebak (€ 31,15) en cadeaubonnen (€ 150) betaald voor het verzorgend personeel.

Deze taart heeft mijn echtgenote Asta gemaakt bij gelegenheid van de opening van ons advocatenkantoor in Haarlem.

Het gerechtshof 's-Hertogenbosch oordeelde bij arrest van 25 februari 2020, [ECLI:NL:GHSHE:2020:698](#), dat de zoon de nalatenschap niet zuiver had aanvaard. In cassatie wordt er onder meer over geklaagd dat het hof ten onrechte heeft aangenomen dat een erfgenaam een bij leven gegeven opdracht van de erflater kan uitvoeren na overlijden van de erflater, zonder dat dit zuivere aanvaarding oplevert. De Hoge Raad oordeelt dat de zoon door uitvoering te geven aan de opdracht van erflater zich niet ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam heeft gedragen. Dat oordeel geeft geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is ook zonder nadere motivering begrijpelijk. Hetzelfde geldt voor het leeghalen van de woning van erflater en het aanbieden van de inboedel - goederen zonder reële economische waarde - aan een kringloopwinkel dan wel het afvoeren naar een milieudepot. De overwegingen van de Hoge Raad luiden als volgt:

“Een erfgenaam die de nalatenschap niet verwerpt kan deze zuiver aanvaarden of aanvaarden ‘onder het voorrecht van boedelbeschrijving’ (hierna: beneficiaire aanvaarding)

(art. 4:190 lid 1 BW). De erfgenaam die zuiver aanvaardt, is verplicht de schulden van de nalatenschap voor zover ze op hem rusten, ten laste van zijn overig vermogen te voldoen (art. 4:184 lid 2, onder a, BW). Beneficiaire aanvaarding heeft tot gevolg dat de erfgenaam niet met zijn gehele vermogen voor de schulden van de nalatenschap aansprakelijk is en dat de nalatenschap als afgescheiden vermogen moet worden vereffend (art. 4:202 lid 1 BW). De keuze kan uitdrukkelijk worden gedaan door het afleggen van een verklaring (art. 4:191 lid 1 BW). Zuivere aanvaarding van de nalatenschap kan ook worden afgeleid uit gedragingen van de erfgenaam met betrekking tot de nalatenschap (art. 4:192 lid 1 BW). Als de nalatenschap door gedragingen zuiver is aanvaard, sorteert een later afgelegde verklaring strekkende tot beneficiaire aanvaarding geen effect (art. 4:190 lid 4 BW), behoudens het in art. 4:194 lid 2 BW genoemde geval.

In dit geval is art. 4:192 lid 1 (oud) BW van toepassing zoals het luidde van 1 januari 2003 tot 1 september 2016:

“Een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt, aanvaardt daardoor de nalatenschap zuiver, tenzij hij zijn keuze reeds eerder heeft gedaan.”

Zuivere aanvaarding is, ook als deze wordt afgeleid uit gedragingen, een rechtshandeling en vereist dus een op dat rechtsgevolg gerichte wil. Het antwoord op de vraag of uit de gedragingen van een erfgenaam de bedoeling kan worden afgeleid de nalatenschap te aanvaarden, hangt af van de omstandigheden van het geval. In de parlementaire geschiedenis van art. 4:192 lid 1 (oud) BW is onder meer opgemerkt dat van zuivere aanvaarding geen sprake is indien de erfgenaam daden van beheer verricht. Van zuivere aanvaarding is wél sprake indien de erfgenaam over de goederen van de nalatenschap als heer en meester beschikt of wanneer hij, eventueel in een andere vorm dan een verklaring ter griffie, duidelijk aan de schuldeisers van de nalatenschap doet blijken dat hij de schulden van de nalatenschap geheel voor zijn rekening neemt.

Uit gedragingen van een erfgenaam mag niet te snel worden afgeleid dat deze de bedoeling heeft de nalatenschap zuiver te aanvaarden. Dat volgt niet alleen uit de tekst van art. 4:192 lid 1 (oud) BW (‘ondubbelzinnig en zonder voorbehoud’) en de hiervoor aangehaalde parlementaire geschiedenis, maar houdt ook verband met de potentieel verstrekkende gevolgen van zuivere aanvaarding voor de desbetreffende erfgenaam en de omstandigheid dat erfgenamen die belast zijn met het regelen van de praktische gevolgen van het overlijden van een naaste op die verstrekkende gevolgen niet steeds bedacht zullen zijn. Terughoudende toepassing van art. 4:192 lid 1 (oud) BW strookt voorts met het motief dat ten grondslag ligt aan de wijziging van deze bepaling per 1 september 2016. Uit de parlementaire geschiedenis van die wetswijziging blijkt dat de wetgever het problematisch achtte dat veel onduidelijkheid bestond over de vraag welke handelingen leiden tot zuivere aanvaarding, dat soms te snel werd aangenomen dat sprake is van zuivere aanvaarding door een erfgenaam die daarop niet bedacht is en dat handelingen die erfgenamen kort na het overlijden soms noodgedwongen moeten verrichten (zoals het ontruimen van de woning van de erflater) in de rechtspraak soms zijn aangemerkt als zuivere aanvaarding, terwijl juist van belang is dat erfgenamen een bewuste keuze maken om een nalatenschap al dan niet (zuiver) te aanvaarden.”

Volgens de Hoge Raad heeft het hof wel te hoge eisen gesteld aan de stelplicht van de dochter dat tot de inboedel van moeder ook een (waardevolle) televisie en sieraden behoorden, in die zin dat de dochter haar stellingen niet voldoende onderbouwd zou

hebben. Zou bewezen kunnen worden dat die goederen door de zoon aan het verhaal van schuldeisers zijn onttrokken, dan kan alsnog worden aangenomen dat de nalatenschap zuiver is aanvaard. Het hof had niet voorbij mogen gaan aan het bewijsaanbod van de dochter dienaangaande gelet op de overgelegde getuigenverklaring en het gegeven dat in de ontwerp-rekening en verantwoording geen televisie en sieraden zijn opgenomen. Op dat onderdeel vernietigt de Hoge Raad het arrest van het hof en verwijst het geding naar het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden ter verdere behandeling en beslissing.

Wetsgeschiedenis van de wet BETS

In de parlementaire geschiedenis van de Wet bescherming erfgenamen tegen schulden⁹ (ook wel afgekort tot de Wet BETS) wordt de wijziging van art. 4:192 BW als volgt toegelicht:

“Artikel 4:192 lid 1 bepaalt dat een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt, daardoor de nalatenschap zuiver aanvaardt.

Voorgesteld wordt om het begrip ‘een erfgenaam die zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt’ nader te duiden.

Hiervan is voortaan alleen sprake als een erfgenaam beschikkingshandelingen verricht door goederen van de nalatenschap te verkopen, bezwaren of op andere wijze aan het verhaal van schuldeisers te onttrekken. Met dit voorstel wordt een duidelijker onderscheid gemaakt tussen handelingen die een erfgenaam verricht in het kader van beheer van de nalatenschap en beschikkingshandelingen waarmee een erfgenaam verhaalsobjecten uit de nalatenschap haalt waardoor schuldeisers worden benadeeld. Beschikkingshandelingen die de erfgenaam bewust verricht, zoals het verkopen en bezwaren van zaken, en die zo ingrijpend zijn dat de erfgenaam daarmee in de woorden van de parlementaire geschiedenis ‘als heer en meester’ beschikt over de nalatenschap leiden tot zuivere aanvaarding van de nalatenschap. Gedacht kan worden aan de verkoop van de woning van de erflater, het vestigen van een (tweede) hypotheek op de woning of het verdelen van de antiekcollectie tussen de erfgenamen onderling. Gaat het echter om andere handelingen, dan aanvaardt hij niet zuiver de nalatenschap.

Een erfgenaam die het familiefotoalbum meeneemt uit het huis van de erflater onttrekt geen zaak aan het verhaal van schuldeisers. Het fotoalbum heeft louter emotionele waarde en betreft dus geen verhaalsobject, zodat het meenemen ervan geen beschikkingshandeling is die tot zuivere aanvaarding leidt.

In het voornoemde voorbeeld van de ontruiming van de woning van erflater, kan de erfgenaam voorkomen dat hij de nalatenschap zuiver aanvaardt door na de ontruiming de inboedel tijdelijk op te slaan en deze beschikbaar te houden voor schuldeisers. Als de inboedel geen waarde heeft, dan kan de erfgenaam ook de inboedel meegeven aan bijvoorbeeld de kringloop. Met het weggeven van waardeloze goederen, onttrekt de erfgenaam evenmin goederen van de nalatenschap aan het verhaal van schuldeisers. Een aantal handelingen waarvan nu wordt aangenomen dat deze zuivere aanvaarding tot gevolg hebben, zal dit na de voorgestelde wijziging niet meer hebben.

Een erfgenaam die uit eigen middelen een rekening van de overledene betaalt om een incassoprocedure te voorkomen, aanvaardt op grond van dit voorstel niet langer zuiver een nalatenschap. Ditzelfde geldt voor de erfgenaam die in rechte een schuld van de erflater

⁹ Kamerstukken II, 2014-2015, 34 224, nr. 3, p. 9-10.

betwist, omdat hij bijvoorbeeld in de administratie bewijs heeft aangetroffen dat deze schuld al is betaald of als hij kostbaarheden van de overledene veilig stelt door deze tijdelijk in zijn kluis op te bergen (HR 4 april 2014, [ECLI:NL:HR:2014:290](#)). Bij dit laatste mag van de erfgenaam wel worden verwacht dat hij op enigerlei wijze inzichtelijk maakt welke zaken hij tijdelijk uit de nalatenschap onder zich houdt uit veiligheidsoverwegingen, bijvoorbeeld door dit te doen in aanwezigheid van een derde en door het bijhouden van een lijst van zaken die hij in de kluis heeft opgeborgen. Voornoemde handelingen zullen voortaan kunnen worden aangemerkt als het goed beheren van de nalatenschap door de erfgenaam. Van goed beheer is geen sprake als een erfgenaam kostbaarheden uit de nalatenschap meeneemt om deze enkel voor hemzelf veilig te stellen.

Met de voorgestelde wijziging wordt tegemoet gekomen aan de opmerkingen van de KNB, Netwerk Notarissen, NVvR, RvdR en de NOvA, die in reactie op een voorontwerp van dit wetsvoorstel stelden dat geen oplossing werd geboden voor het probleem van de aanvaardingsfictie van artikel 4:192 BW waardoor erfgenamen onbewust zuiver aanvaarden. Door voornoemde beperking van de aanvaardingsfictie, zullen erfgenamen niet meer onbewust een nalatenschap aanvaarden.”

In een later stadium van de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel¹⁰ worden deze passages verduidelijkt:

“Het nieuwe eerste lid van artikel 4:192 BW betreft een open norm. De hierin genoemde gedragingen beogen te verduidelijken wanneer een erfgenaam met betrekking tot de nalatenschap handelingen verricht die naar algemene maatschappelijke opvattingen verder gaan dan in het kader van de nalatenschap noodzakelijk is. Bij de parlementaire behandeling in de Tweede Kamer heb ik opgemerkt dat geen limitatieve opsomming is gegeven, maar dat het gaat om voorbeelden van gedragingen die zuivere aanvaarding van een nalatenschap tot gevolg hebben. De door uw Kamer genoemde schenkingsovereenkomst betreffende een goed van de nalatenschap valt onder “het op andere wijze aan het verhaal van schuldeisers onttrekken” zoals bedoeld in artikel 4:192 lid 1 BW.

Uitgangspunt in het erfrecht is dat een erfgenaam, voordat hij een keuze maakt over het wel of niet aanvaarden van de nalatenschap, slechts het beheer over de nalatenschap dient te voeren om benadeling van schuldeisers van de nalatenschap te voorkomen. Beheershandelingen leveren geen daad van zuivere aanvaarding op. Hierbij valt te denken aan het verrichten van handelingen van conserverende aard, zoals het verkopen van bederfelijke waar of het laten uitvoeren van reparaties om verdere schade aan goederen van de nalatenschap te voorkomen. Wanneer een erfgenaam echter goederen aan zich trekt door daarover bijvoorbeeld te beschikken zonder dat dit een in het kader van het beheer als normaal te achten handeling is, aanvaardt hij op grond van artikel 4:192 lid 1 BW de nalatenschap zuiver. Het geven van een opdracht tot verkoop van een goed van de nalatenschap is reeds een daad van zuivere aanvaarding.”

Art. 4:192 lid 1 BW beoogt te voorkomen dat erfgenamen onbewust de nalatenschap zuiver aanvaarden. Een erfgenaam wordt dan immers onbewust met zijn eigen vermogen aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap als het nalatenschapsvermogen ontoereikend is om die schulden integraal te voldoen. Het verrichten van beheershandelingen in het belang van de nalatenschap leidt niet tot zuivere aanvaarding.

¹⁰ Kamerstukken I, 2015-2016, 34 224, D, p. 4. Weergegeven zonder voetnoten in het origineel.

Dat ligt anders bij beschikkingshandelingen met betrekking tot de nalatenschapsgoederen of het voldoen van schulden van de nalatenschap. Voorop blijft dan ook staan dat art. 4:192 lid 1 BW schuldeisers beschermt tegen benadeling door erfgenamen.

Termijnstelling talmende erfgenaam door de kantonrechter

Gelet op het grote belang dat met een door de erfgenaam uitgebrachte keuze is gemoeid, is een voorziening in Boek 4 BW opgenomen om talmende erfgenamen te nopen een keuze te maken. Indien een erfgenaam zijn keuze nog niet heeft gemaakt, kan de kantonrechter hem daarvoor op verzoek van een belanghebbende een termijn stellen, die ingaat op de dag nadat de belanghebbende deze beschikking van de kantonrechter door een deurwaarder aan de erfgenaam heeft doen betekenen én de beschikking onder vermelding van de gedane betekening heeft doen inschrijven in het boedelregister (art. 4:192 lid 2 BW). De kantonrechter kan de termijn naar eigen inzicht vaststellen. Per erfgenaam kan een passende termijn worden vastgesteld. Aldus kan rekening gehouden worden met bijvoorbeeld de specifieke gevolgen die een testament voor een bepaalde erfgenaam heeft. De kantonrechter kan op verzoek van de erfgenaam de termijn voor de afloop daarvan één of meer malen verlengen; de verlenging wordt in het boedelregister ingeschreven (eveneens art. 4:192 lid 2 BW). Laat de erfgenaam de termijn verlopen zonder inmiddels een keuze te hebben gedaan, dan wordt hij geacht de nalatenschap zuiver te aanvaarden (art. 4:192 lid 3 BW).

Tegen de beschikking van de kantonrechter op grond van art. 4:192 lid 2 BW is voor partijen geen hoger voorziening toegelaten (art. 676a onder m Rv).

5. Wijzen van beneficiaire aanvaarding

De erfgenaam die een keuze maakt voor beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap dient een daartoe strekkende verklaring af te leggen ter griffie van de rechtbank van het sterfhuis (art. 4:191 BW). Deze verklaring wordt vervolgens in het boedelregister ingeschreven. De rechtbank maakt van deze verklaring een 'akte nalatenschap' op. Het griffierecht bedraagt hiervoor € 155 (2024). Wordt de verklaring in dezelfde erfenis door meer erfgenamen afgelegd, dan is eenmaal het griffierecht verschuldigd. Wordt door de erfgenamen niet dezelfde keuze gemaakt, dan dienen meerdere verklaringen bij de rechtbank ingediend te worden.

In aanvulling op de daartoe afgelegde verklaring ter griffie kan de beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap nog op twee manieren van rechtswege (ofwel automatisch) geschieden.

Ten eerste het geval dat een erfgenaam een wettelijk vertegenwoordiger heeft (art. 4:193 BW). Bij curatele, voogdij of minderjarigheid van de erfgenaam is daarvan sprake.¹¹ In een dergelijk geval kan de wettelijk vertegenwoordiger de nalatenschap niet

¹¹ Voor personen wier vermogen onder meerderjarigenbewind is gesteld en waarbij de te erven goederen onder het bewind zouden vallen, geldt de regel van art. 1:441 lid 5 BW. Die bepaling luidt: "De bewindvoerder is, met uitsluiting van de rechthebbende, bevoegd een aan de rechthebbende opgekomen nalatenschap te aanvaarden. Tenzij de aanvaarding geschiedt met toestemming van de rechthebbende, kan de bewindvoerder niet anders aanvaarden dan onder het voorrecht van boedelbeschrijving." Het verschil met art. 4:193 BW springt meteen in het oog. Art. 4:193 BW kent

zuiver aanvaarden namens de erfgenaam. Voor verwerping van de nalatenschap heeft de wettelijk vertegenwoordiger een machtiging van de kantonrechter nodig (§ 7). De wettelijk vertegenwoordiger is verplicht om binnen drie maanden na het tijdstip waarop de nalatenschap (of een aandeel daarin) aan de erfgenaam toekomt, een verklaring van beneficiare aanvaarding af te leggen. Deze termijn kan eenmaal door de kantonrechter verlengd worden. Laat de wettelijke vertegenwoordiger deze termijn verlopen zonder zijn keuze voor beneficiare aanvaarding namens de erfgenaam uit te brengen, dan geldt dat de nalatenschap beneficiair is aanvaard. Daarvoor is verder niets nodig. De kantonrechter kan hiervan aantekening doen houden in het boedelregister. Deze aantekening brengt de beneficiare aanvaarding niet tot stand. Dat rechtsgevolg treedt reeds in door het laten verstrijken van de termijn.

Ten tweede het geval dat één of meer erfgenamen reeds beneficiair hebben aanvaard, terwijl een andere erfgenaam nog geen keuze heeft gemaakt (art. 4:192 lid 4 BW). Deze andere erfgenaam wordt geacht beneficiair te aanvaarden, tenzij hij de nalatenschap alsnog zuiver aanvaardt of verwerpt binnen drie maanden nadat hij van die beneficiare aanvaarding kennis heeft gekregen of, indien voor hem op het tijdstip van die beneficiare aanvaarding een overeenkomstig art. 4:192 lid 2 BW gestelde of verlengde termijn liep binnen die termijn. De zuivere aanvaarding kan in dit geval slechts geschieden op de wijze als bepaald in art. 4:191 lid 1 BW (art. 4:192 lid 4 BW).

Bij failliet verklaarde personen die worden vertegenwoordigd door een curator en bij personen die onder de regeling vallen van de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) waarbij een bewindvoerder optreedt namens hen, geeft art. 41 van de Faillissementswet (Fw) onderscheidenlijk art. 313 Fw een keuzerecht voor de curator en de bewindvoerder. Deze zullen in voorkomend geval kunnen kiezen tussen zuivere of beneficiare aanvaarding dan wel verwerping van de nalatenschap. Een wettelijke voorkeur voor beneficiare aanvaarding – zoals bij minderjarigen – is bij deze personen niet aan de orde.

6. Wet bescherming erfgenamen tegen schulden

6.1 Inleiding

Met de Wet bescherming erfgenamen tegen schulden (ook wel afgekort tot Wet BETS) is geprobeerd een oplossing te bieden voor het probleem in de erfrechtelijk praktijk dat een erfgenaam die de nalatenschap zuiver heeft aanvaard, nadien geconfronteerd wordt met

een termijn van drie maanden, art. 1:441 lid 5 BW niet. Een ander verschil is dat bij toepassing van art. 4:193 BW zuivere aanvaarding niet mogelijk is. Art. 1:441 lid 5 BW sluit daarentegen zuivere aanvaarding van de nalatenschap niet categorisch uit. Aan de Hoge Raad zullen prejudiciële vragen voorgelegd worden of de beschermingsbewindvoerder een wettelijk vertegenwoordiger is in de zin van art. 4:193 BW en in hoeverre sprake is van samenloop van art. 4:193 BW met de bepalingen in Boek 1 BW over het meerderjarigenbewind. Zie daarvoor gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 11 april 2024, [ECLI:NL:GHARL:2024:2460](#). In dat geval was een machtiging aan de kantonrechter verzocht om de nalatenschap te verwerpen. Het vermogen van erflaatster was onder bewind gesteld. De verzoeker werd niet-ontvankelijk verklaard, omdat de termijn van drie maanden van art. 4:193 BW inmiddels was verstreken. Daardoor geldt de nalatenschap als beneficiair aanvaard en dient deze vereffend te worden.

een onbekende schuld van de overledene.¹² Hierdoor kan hij in de financiële problemen komen. De erfgenaam moet deze schuld uit zijn eigen vermogen voldoen als het saldo van de nalatenschap daarvoor niet toereikend is. Met ingang van 1 september 2016 luidt art. 4:194a BW als volgt:

- “1. Een erfgenaam die na zuivere aanvaarding bekend wordt met een schuld van de nalatenschap, die hij niet kende en ook niet behoorde te kennen, wordt, indien hij binnen drie maanden na die ontdekking het verzoek daartoe doet, door de kantonrechter gemachtigd om alsnog beneficiair te aanvaarden.*
- 2. Wanneer een erfgenaam na vereffening of verdeling van de nalatenschap bekend wordt met een schuld, die hij niet kende en ook niet behoorde te kennen, kan hij de kantonrechter, binnen de in het eerste lid genoemde termijn, verzoeken om te worden ontheven van zijn verplichting de schuld uit zijn vermogen te voldoen voor zover deze niet uit hetgeen hij krachtens erfrecht uit de nalatenschap heeft verkregen, kan worden voldaan. De kantonrechter verleent deze ontheffing, tenzij de erfgenaam zich zodanig heeft gedragen dat de schuldeiser erop mocht vertrouwen dat de erfgenaam deze schuld uit zijn overige vermogen voldoet.”*

Een ander onderdeel van de Wet BETS is het beperken van de aanvaardingsfictie van art. 4:192 BW (§ 4).

In art. 4:194a BW worden twee situaties onderscheiden waarin binnen drie maanden na ontdekking van de onbekende schuld bij de kantonrechter om bescherming kan worden verzocht:

- a. de schuld wordt ontdekt na zuivere aanvaarding van de nalatenschap (art. 4:194a lid 1 BW); en
- b. de schuld wordt ontdekt na de vereffening of verdeling van de nalatenschap (art. 4:194a lid 2 BW).

In het *eerste geval* kan de kantonrechter verzocht worden om de erfgenaam *machtiging* te verlenen de nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden. Wordt aan de voorwaarden van art. 4:194a lid 1 BW voldaan, dan verleent de kantonrechter de gevraagde machtiging. In het *tweede geval* kan de kantonrechter verzocht worden om de erfgenaam *ontheffing* te verlenen van zijn verplichting de schuld uit zijn eigen vermogen te voldoen, voor zover hij niet uit hetgeen hij krachtens erfrecht uit de nalatenschap heeft verkregen deze schuld kan voldoen. De kantonrechter verleent de ontheffing, *tenzij* de erfgenaam zich zodanig heeft gedragen dat de schuldeiser erop mocht vertrouwen dat de erfgenaam deze schuld uit zijn overige vermogen voldoet (art. 4:194a lid 2 BW).

¹² Deze problemen en de verschillende oplossingen daarvoor zijn in kaart gebracht in het rapport ‘Erven zonder financiële zorgen’ (oktober 2012), met als ondertitel ‘Een verkenning naar meer bescherming van erfgenamen door een kleine ingreep in het erfrecht’, van het Centrum voor Notarieel Recht van de Radboud Universiteit en Netwerk Notarissen. Eén van de voorgestelde praktische oplossingen is geweest om te bepalen dat nalatenschappen standaardmatig beneficiair aanvaard worden, tenzij weloverwogen wordt gekozen voor zuivere aanvaarding dan wel verwerping van de nalatenschap.

De uitdaging bij de toepassing van deze nieuwe bepaling is gelegen in het verkennen van de reikwijdte van onder meer het begrip 'onbekende schuld' (of volgens de wetgeschiedenis een 'onverwachte schuld'). De bescherming van art. 4:194a BW kan alleen worden ingeroepen voor onbekende schulden. Een onbekende schuld is een schuld die de erfgenaam niet kende en evenmin behoorde te kennen op het moment dat hij de nalatenschap zuiver aanvaardde. Hiermee wordt tot uitdrukking gebracht dat de onbekendheid met een schuld de erfgenaam niet te verwijten mag zijn. Dat impliceert dat van een erfgenaam voorafgaand aan de zuivere aanvaarding van de nalatenschap enig onderzoek naar de administratie van de erflater verwacht mag worden. Tot hoever reikt deze onderzoeksplicht van de erfgenaam en wanneer kan een erfgenaam nog stellen dat hij te goeder trouw is geweest? Hoe dient omgegaan te worden met een situatie waarin de erflater niet of nauwelijks een toegankelijke administratie gevoerd heeft? Wordt van een erfgenaam dan verwacht dat deze nader onderzoek verricht naar de financiële positie van de erflater, ook als deze administratie in een schoenendoos wordt bewaard? De omstandigheden van het geval zullen daarvoor gewoonlijk bepalend zijn.

In de parlementaire geschiedenis¹³ wordt de volgende toelichting gegeven:

“De bescherming van het voorgestelde artikel 4:194a BW kan alleen worden ingeroepen voor onverwachte schulden. Een onverwachte schuld is een schuld die de erfgenaam niet kende en evenmin behoorde te kennen op het moment dat hij de nalatenschap zuiver aanvaardde. Met de woorden 'kende en behoren te kennen' wordt aangesloten bij het begrip goede trouw in het Burgerlijk Wetboek (artikel 3:11 BW).

De goede trouw ontbreekt als de erfgenaam van het bestaan van de schuld wist op het moment van aanvaarding van de nalatenschap. Ook als een erfgenaam weliswaar een juiste voorstelling van zaken miste met betrekking tot de aanwezige schulden, maar onder de gegeven omstandigheden - rekening houdende met zijn eventuele deskundigheid - beter behoorde te weten of twijfelde of had moeten twijfelen over (de afwezigheid van) een schuld en heeft nagelaten hiernaar nader onderzoek te doen, kan hij als niet te goeder trouw worden aangemerkt.

Er is dan ook geen sprake van een onverwachte schuld als de erfgenaam van het bestaan van de schuld op de hoogte is, maar stelt verrast te zijn over de hoogte van de schuld. Een erfgenaam die weet heeft van het bestaan van een schuld zal naar de exacte omvang ervan navraag moeten doen bij de schuldeiser. Laat hij dit na, dan is dit voor zijn rekening en risico. Wordt een erfgenaam daarentegen verkeerd geïnformeerd door een schuldeiser over de omvang van een schuld en vordert de schuldeiser nadien een hoger bedrag, dan kan deze vordering worden aangemerkt als een nieuwe schuld. Deze nieuwe schuld is wel een onverwachte schuld waarop de uitzonderingsclausule van artikel 4:194a BW ziet.

Bij de invulling van hetgeen een erfgenaam 'behoorde te kennen', gaat het erom wat hij redelijkerwijze had kunnen weten. In ieder geval wordt van een erfgenaam verwacht dat hij heeft onderzocht waaruit de nalatenschap bestaat. Op grond van de wet rust op hem de verplichting om de nalatenschap af te wikkelen. Onderdeel van de afwikkeling is het betalen van alle schulden. Om deze te kunnen betalen, zal hij moeten weten welke schulden er zijn. Hij zal hiertoe ten minste de administratie van de erflater moeten hebben geraadpleegd. Van schulden die doorgaans uit de administratie van de erflater blijken, zoals hypotheekschulden, debetsaldi van rekeningen-courant, onbetaalde facturen en belastingschulden, wordt in beginsel aangenomen dat een erfgenaam deze kende dan wel

¹³ Kamerstukken II, 2014-2015, 34 224, nr. 3, p. 13.

behoorde te kennen. Dit betekent niet dat als een schuld niet uit de administratie van de erflater blijkt, deze per definitie kan worden aangemerkt als een onverwachte schuld. De erfgenaam kan op andere wijze al van een schuld afweten, bijvoorbeeld doordat hij aanwezig was bij het aangaan van de schuld. In de situatie dat een erflater niet of nauwelijks een administratie voerde, rust op een erfgenaam de verplichting om nader onderzoek te doen naar de schulden van de erflater.

De meeste schulden van de erflater zullen niet als een onverwachte schuld kunnen worden aangemerkt. Slechts in uitzonderingssituaties zal sprake zijn van een schuld waarvan gezegd kan worden dat een erfgenaam deze redelijkerwijs niet kon kennen.”

Voor welke schulden zou een erfgenaam de bescherming van art. 4:194a BW dan nog wel kunnen inroepen? De wetgever¹⁴ noemt de volgende voorbeelden:

“Als voorbeeld van een onverwachte schuld kan gedacht worden aan een vordering uit onrechtmatige daad. Een erflater kan tijdens zijn leven een onrechtmatige daad hebben gepleegd. Op grond van artikel 6:162 BW is de erflater, als de onrechtmatige daad hem kan worden toegerekend, schadeplichtig. Hetzelfde geldt voor andere aansprakelijkheden die uit de wet voortvloeien. Te denken valt aan de aansprakelijkheid op grond van artikel 6:170 BW (aansprakelijkheid voor ondergeschikten), artikel 6:171 BW (aansprakelijkheid voor niet-ondergeschikten), artikel 6:173 BW (aansprakelijkheid voor gebrekkige zaken), artikel 6:179 BW (aansprakelijkheid voor dieren). De verplichting tot schadevergoeding die voortvloeit uit voornoemde aansprakelijkheden van de erflater, gaat door vererving over op de erfgenamen.

In veel gevallen zal een erfgenaam niet op de hoogte zijn van dergelijke aansprakelijkheden van de erflater en de (toekomstige) vorderingen die hieruit kunnen voortvloeien. Dit geldt in het bijzonder voor vorderingen tot schadevergoeding die lange tijd na het overlijden van de erflater door een derde worden ingesteld. Gelet op de verjaringstermijn van een vordering tot vergoeding van schade (artikel 3:310 BW), kan een erfgenaam vele jaren na het overlijden van de erflater en de afwikkeling van de nalatenschap alsnog worden geconfronteerd met een schuld van de erflater aan een derde betreffende de vergoeding van diens schade. In dat geval kan de erfgenaam zich beroepen op het voorgestelde artikel 4:194a BW.”

6.2 Rechtspraak

Inmiddels is na de inwerkingtreding van de Wet BETS de nodige rechtspraak verschenen over de toepassing van art. 4:194a BW. Van die wetswijziging zou de balans inmiddels kunnen worden opgemaakt. Wordt met deze bepaling reële bescherming aan erfgenamen geboden die met onverwachte schulden worden geconfronteerd of zijn zij door de wetgever met een dode mus blij gemaakt?

Procedure

Het verzoekschrift om de machtiging (art. 4:194a lid 1 BW) dan wel de ontheffing (art. 4:194a lid 2 BW) te verkrijgen, wordt bij de kantonrechter van het sterfhuis (de laatste woonplaats van de overledene) ingediend door een erfgenaam die de nalatenschap zuiver heeft aanvaard. Het verzoekschrift bevat onder meer een overzicht van de bekende activa

¹⁴ *Kamerstukken II*, 2014-2015, 34 224, nr. 3, p. 14.

en passiva van de nalatenschap van voor het bekend worden van de onverwachte schuld en van daarna. Ten behoeve van de mondelinge behandeling van het verzoek worden alle erfgenamen en overige belanghebbenden, waaronder de 'nieuwe' schuldeiser, opgeroepen. De Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter (november 2022, p. 99) vermeldt dat denkbaar is dat ook eventueel wel bekende schuldeisers belanghebbende zijn. Ook hun rechten zouden door de beneficiaire aanvaarding rechtstreeks geraakt kunnen worden. Dat zal mijns inziens het geval zijn als de nalatenschap reeds negatief was of negatief wordt als gevolg van de 'nieuwe' schuld. Immers, de spoeling wordt dunner voor de schuldeisers.

Een verzoek ex art. 4:194a BW dient drie maanden na ontdekking van de schuld aan de kantonrechter gedaan te worden. Dient de erfgenaam zijn verzoek te laat in, dan wordt hij niet-ontvankelijk verklaard.¹⁵ De termijn van drie maanden is derhalve een fatale termijn. *Wat is een onbekende schuld?*

Een voorbeeld uit de rechtspraak illustreert de doorslaggevende betekenis van de feiten en omstandigheden bij de vaststelling of een schuld bekend was of kon zijn.

Na zuivere aanvaarding van de nalatenschap ontdekken de twee erfgenamen dat erflater zich jegens een schuldeiser borg heeft gesteld voor de financiële verplichtingen van de B.V. Zij verzoeken de kantonrechter hen te machtigen om de nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden. De kantonrechter heeft het verzoek toegewezen met de overweging:

"Evenmin is gebleken van omstandigheden op basis waarvan kan worden geoordeeld dat verzoekers beter hadden moeten weten of hadden moeten twifelen over de aanwezigheid van een schuld en zij hebben nagelaten hiernaar onderzoek te doen."

De schuldeiser – de B.V. – gaat van deze uitspraak in hoger beroep. Het gerechtshof Den Haag maakt in zijn beschikking van 12 september 2018, [ECLI:NL:GHDHA:2018:2308](#), een onderscheid tussen de twee erfgenamen. Ten aanzien van de ene erfgenaam (de dochter) neemt het hof in aanmerking dat voldoende aannemelijk is gemaakt dat zij niet betrokken is geweest bij de correspondentie aangaande de borgstelling en nimmer betrokken is geweest bij enige bespreking met de B.V. aangaande een door haar vader af te geven borgstelling. Ter zitting is onweersproken verklaard dat zij geen bemoeienis had met de zaken van haar vader en niet op de hoogte was van zijn zakelijke activiteiten.

Ten aanzien van de andere erfgenaam (de zoon) oordeelt het hof dat de schuld uit borgstelling niet kan worden aangemerkt als een onverwachte schuld. Het is mogelijk dat de schuld niet uit de administratie van de erflater bleek, maar hij wist in ieder geval op

¹⁵ Zie bijvoorbeeld rechtbank Midden-Nederland 3 mei 2022, [ECLI:NL:RBMNE:2022:1787](#). In dit geval overweegt de rechtbank nog ten overvloede dat een legaat dat kenbaar is opgenomen in een testament geen onbekende schuld is als bedoeld in art. 4:194a BW. Hilarisch is de door de rechtbank aangehaalde passage uit een e-mail van een notaris die wijst op de mogelijkheid om de nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden: *"U kunt dan een verklaring sturen naar [de rechtbank]. Ik zou dan ook even motiveren waarom u dat doet maar ik denk niet dat de rechtbank daarnaar kijkt en gewoon de stempel zet"*. Dan denk ik maar: wat je zegt, ben je zelf. Een ander voorbeeld is gerechtshof 's-Hertogenbosch 14 juli 2022, [ECLI:NL:GHSHE:2022:2410](#). In dat geval was de erfgenaam te laat met het indienen van het verzoek nadat hij in de garage vuilniszakken met incassobrieven had aangetroffen. Deze schulden waren ontstaan omdat erflaatster door gokken niet genoeg geld meer had en daardoor andere schulden onbetaald bleven.

andere wijze van het bestaan van de schuld. Zo acht het hof de bewering van de zoon dat hij niet op de hoogte was van de mede aan hem gerichte e-mails van de B.V. over de borgstelling "weinig geloofwaardig". Ook al zou dat het geval zijn geweest, dan neemt dat niet weg dat hij daarvan op de hoogte had kunnen zijn en dat het niet lezen van aan hem gerichte e-mails niet meebrengt dat hij redelijkerwijs de schuld niet behoorde te kennen. Naar het oordeel van het hof is de zoon aldus ten tijde van de zuivere aanvaarding van de nalatenschap op de hoogte geweest van zowel de schulden van de B.V. als de aanwezigheid van de persoonlijke borgstelling van erflater voor deze schulden, althans behoorde hij die te kennen.

Procedureel was er nog wel iets bijzonders aan de hand. De B.V. was in eerste aanleg niet betrokken in de procedure. Het hof lost het praktisch op en deelt ook een corrigerend tikje uit in de richting van de erfgenamen en de kantonrechter:

"Het hof stelt voorop dat ter zitting aan partijen uitdrukkelijk is voorgelegd dat in eerste aanleg niet alle belanghebbenden door de kantonrechter zijn opgeroepen. De erfgenamen hadden de schuldeisers van erflater waaronder de B.V. als belanghebbenden moeten aanmerken in hun inleidende verzoekschrift en de kantonrechter had de B.V. ambtshalve moeten oproepen als belanghebbende.

Nu beide partijen ter zitting in hoger beroep in dit kader hebben verklaard dat er - behoudens een vordering van een andere crediteur die bekend was en erkend, en waarmee een regeling was getroffen - geen andere schuldeisers van de nalatenschap zijn, en het hof derhalve constateert dat er geen andere crediteuren zijn wier positie benadeeld zou kunnen worden door het verzoek van de erfgenamen, ziet het hof aanleiding om de onderhavige zaak in hoger beroep zelf af te doen, en niet terug te verwijzen naar de kantonrechter."

In een ander geval hebben de erfgenamen - twee kinderen van erflater - een brief van 30 mei 2018 ontvangen van de Belastingdienst waaruit blijkt dat erflater een Zwitserse bankrekening bij Julius Bär had en dat vermoed wordt dat geen opgave is gedaan van de buitenlandse vermogensbestanddelen en opbrengsten daarvan. De erfgenamen werd verzocht om een Verklaring vermogen in het buitenland in te vullen en terug te sturen. Na enige correspondentie heeft de Belastingdienst bij brief van 9 mei 2019 bericht dat zij voornemens is de jaren 2005 t/m 2014 te corrigeren door middel van het opleggen van (navorderings)aanlagen inkomstenbelasting/premie volksverzekeringen. Vervolgens hebben de erfgenamen op 11 juni 2019 een verzoekschrift ex art. 4:194a lid 2 BW ingediend, waarbij zij een verzoek hebben gedaan om te worden ontheven van hun verplichting de onverwachte belastingschulden te voldoen uit hun eigen vermogen.

De kantonrechter wijst het verzoek toe, omdat niet kan worden vastgesteld dat de erfgenamen op de hoogte waren of moeten zijn geweest van de tegoeden van hun vader op de Zwitserse bankrekening en dat zij de belastingschuld hoorden te kennen. Ook kan niet worden gesteld dat de erfgenamen te weinig onderzoek hiernaar gedaan hebben. Er was geen concrete aanwijzing voor het doen van onderzoek naar een Zwitserse bankrekening. De erfgenamen hebben hun verzoek tijdig ingediend, namelijk binnen de termijn van drie maanden nadat de schuld door de Belastingdienst bij brief van 9 mei 2019 concreet werd gemaakt en een voornemen tot het opleggen van navorderingsaanlagen bekend werd gemaakt. In essentie blijft het oordeel van de kantonrechter in hoger beroep bij beschikking van gerechtshof Den Haag van 16 maart 2021, [ECLI:NL:GHDHA:2021:429](#), in stand. De Staat heeft het hoger beroep ingesteld met twee grieven. De ene grief heeft

betrekking op het aanvangsmoment van de driemaandstermijn, de andere op het gebrek aan onderzoek door de erfgenamen.

In de eerste grief stelde de Staat dat het de erfgenamen reeds op basis van de brief van 30 mei 2018 - en ook in de nadien gevoerde correspondentie - duidelijk kon zijn dat de Belastingdienst belasting zou gaan heffen dan wel navorderen. Het hof oordeelt:

“Het hof is van oordeel dat met het toezenden van de informatiebrieven van 30 mei 2018 en 4 december 2018 de termijn nog niet is aangevangen. Op dat moment beschikten noch de Belastingdienst noch de erven immers over informatie van de Zwitserse bankrekening zodat niet beoordeeld kon worden of er sprake was van een belastingschuld en zo ja, hoe hoog deze schuld zou zijn. Op het moment dat de erven wel over de bankafschriften beschikten, was nog niet duidelijk of sprake zou zijn van een belastingschuld. Immers, de hiervoor (...) genoemde factoren - die niet door de Staat zijn betwist - zijn relevant bij de beoordeling of er sprake is van een belastingschuld. Eerst bij brief van 9 mei 2019 deelt de Belastingdienst mede dat er sprake zal zijn van een belastingschuld en neemt de termijn van artikel 4:194a BW een aanvang. Nu de erven op 11 juni 2019 - derhalve binnen drie maanden na 9 mei 2019 - de kantonrechter hebben verzocht om ontheffing van de belastingschuld, hebben zij tijdig hun verzoek ingediend.”

Volgens de Staat is op geen enkele wijze gebleken dat de erfgenamen een voldoende diepgaand onderzoek hebben gedaan naar de bezittingen en de schulden van hun vader. Zij hebben niet onderbouwd waaruit het onderzoek heeft bestaan. Voorts zou de aanwezigheid van een kluis om een nadere onderbouwing vragen. De erfgenamen gaan volgens het hof ook vrijuit wat betreft de onderzoeksinspanningen:

“Het hof is van oordeel dat ook deze grief niet slaagt. Uit de stukken en uit de verklaringen bij de mondelinge behandeling blijkt niet van een aanknopingspunt om een onderzoek naar buitenlands vermogen te starten. Slechts de automatische incasso van een kluis roept vragen op. De erven hebben bij de bank navraag gedaan over de kluis. Bij de mondelinge behandeling hebben de erven verklaard dat hieruit bleek bij welk filiaal de kluis werd aangehouden. Na de afgifte van de verklaring van erfrecht is de kluis door een bankemployé geopend: in de kluis bevond zich niets van waarde, maar lagen slechts enkele foto's. De afwikkeling van de nalatenschap was gelet op de leeftijd, levenswijze en hetgeen de erven na het overlijden van hun vader ter beschikking hebben gekregen, relatief overzichtelijk. Het hof begrijpt dat een boedelbeschrijving of verdelingslijst in dat geval zinledig kan zijn. De afwezigheid van een boedelbeschrijving, verdelingslijst of betalingsbewijs van de begrafenis brengt in ieder geval niet met zich dat onvoldoende onderzoek zou zijn verricht. Daarmee waren de erven de Zwitserse bankrekening niet op het spoor gekomen. Nu de Staat niet verder heeft geconcretiseerd wat de erven in dit geval ten onrechte hebben nagelaten bij de afwikkeling van de nalatenschap waardoor zij het bestaan van een Zwitserse bankrekening hadden moeten of kunnen ontdekken, kan hen niet worden verweten dat zij onvoldoende diepgaand onderzoek hebben gedaan. Er is derhalve sprake van een 'onverwachte' schuld in de zin van artikel 4:194a BW. Ook de tweede grief faalt derhalve.”

Deze uitspraak van het gerechtshof Den Haag leert ons ook iets over de aansprakelijkheid van erfgenamen voor aan de erflater opgelegde navorderingsaanslagen. Het hof overweegt namelijk:

“Uit het bepaalde in artikel 48 en 49 Invorderingswet 1990 vloeit voort dat de Ontvanger een aan de erflater opgelegde navorderingsaanslag inkomstenbelasting/premie volksverzekeringen slechts op de erfgenamen kan verhalen door de erfgenamen bij voor bezwaar vatbare beschikking daarvoor aansprakelijk te stellen. Dat kan slechts binnen de grenzen van artikel 48 Invorderingswet 1990, hetgeen in dit geval betekent dat de erfgenamen voor de aan de erflater opgelegde navorderingsaanslagen inkomstenbelasting/premie volksverzekeringen 2007 en 2008, en over eventuele volgende jaren nog op te leggen navorderingsaanslagen inkomstenbelasting/premie volksverzekeringen, niet verder aansprakelijk zijn dan tot het beloop van hun erfdeel. Dit betekent dat het belang van de erven bij het verzoek als bedoeld in artikel 4:194a lid 2 BW beperkt was, nu artikel 48 Invorderingswet 1990 hun aansprakelijkheid voor belastingschulden van de erflater al verregaand beperkt. Uit het verhandelde ter zitting is gebleken dat noch de erven, noch de Staat zich dit hebben gerealiseerd voordat het hof de mogelijke toepasselijkheid van artikel 48 Invorderingswet 1990 ambtshalve ter sprake heeft gebracht.”

Hieruit blijkt dat de aansprakelijkheid van de erfgenamen voor de navorderingsaanslagen op grond van de Invorderingswet reeds beperkt is - kort gezegd - tot het beloop van het erfdeel van de erfgenaam, zodat het belang van de gevoerde procedure slechts beperkt was.

De beschikking van het gerechtshof 's-Hertogenbosch van 15 december 2022, [ECLI:NL:GHSHE:2022:4517](https://ecli.nl/GHSHE:2022:4517), handelt over een in de nalatenschap van oma opgekomen schuld aan de dochter van erflaatster uit hoofde van de verdeling van de nalatenschap van de vooroverleden opa (een ouderlijke boedelverdeling). De vraag is of de erfgenaam van erflaatster, de kleinzoon van erflaatster, deze schuld van oma aan zijn tante kende of behoorde te kennen op het moment dat hij de nalatenschap zuiver aanvaardde. Het hof overweegt eerst:

“Uit de parlementaire geschiedenis blijkt tevens dat in geval van niet-uitgekeerde kindsdelen of legitieme porties (in het bijzonder voor kinderen van een erflater) vrijwel nooit sprake zal kunnen zijn van een onverwachte schuld en dat bij schulden als gevolg van het overlijden van een eerdere partner veelal geen sprake zal zijn van een onverwachte schuld. De minister merkt hierbij op dat de situatie zich kan voordoen dat de erfgenaam hiervan geen weet heeft (bv. bij eventuele vorderingen van stiefkinderen). (Nota naar aanleiding van het verslag, TK 2015-2016, 34 224, nr. 5, bladzijden 10 en 11).

Het hof leidt hieruit af dat de wetgever heeft onderkend dat ook een onder- of overbedelingsschuld onder omstandigheden wel degelijk een onverwachte schuld kan zijn voor de respectieve erfgenaam. Per geval zal de rechter aan de hand van de concrete omstandigheden moeten beoordelen of een dergelijke schuld voor de desbetreffende erfgenaam is aan te merken als een onverwachte schuld.”

De woorden “vrijwel nooit” en “veelal geen” geven inderdaad aan dat de zaken in een concreet geval anders liggen. Toegespitst op deze zaak oordeelt het hof:

“Tussen partijen is niet in geschil dat [verweerder, de neef] op het moment van zuivere aanvaarding de vordering van [appellante, de tante] niet kende. Vervolgens is de vraag of hij deze vordering van [de tante] behoorde te kennen. Hierbij gaat het erom wat hij redelijkerwijze had kunnen weten. Het hof acht hierbij de volgende - niet betwiste - omstandigheden van belang.

[de neef], die geen enkele kennis had van juridische of erfrechtelijke zaken, was zelf niet gerechtigd tot enig bedrag in de nalatenschap van erflater. [de neef] heeft onderzoek gedaan naar de inhoud en omvang van de nalatenschap van erflaatster door de administratie van erflaatster (die goed op orde was) te onderzoeken en door de accountant van erflaatster te raadplegen (bij wie ook geen schuld aan [de tante] bekend was, aangezien die vordering gedefiscaliseerd is en dus niet zichtbaar is in de IB-aangiften). [de neef] heeft de notaris verzocht een verklaring van erfrecht af te geven en de notaris heeft [de neef] hierbij niet geïnformeerd over bestaande of zelfs mogelijke schulden. [de neef] behoefde naar het oordeel van het hof dan ook niet te twifelen aan de juistheid van de aldus ontvangen informatie.

Verder acht het hof van belang dat [de tante], en [belanghebbende], die ieder voor zich hebben aangegeven bij de aangifte erfbelasting van erflater en de afwikkeling van diens nalatenschap niet te zijn betrokken, en dat zij niet wisten hoe de nalatenschap van erflater 30 jaar geleden afgewikkeld was en dat zij nog een vordering op erflaatster hadden. Ook erflaatster heeft tijdens haar leven niet aangegeven dat er nog schulden aan [de tante] en [belanghebbende] zouden (kunnen) bestaan.

Het hof is van oordeel dat onder deze omstandigheden van [de neef] niet gevergd kon worden dat hij de vordering van [de tante] kende dan wel behoorde te kennen.”

De conclusie is dat de vordering van de tante een onverwachte schuld is die de neef niet kende en ook niet behoorde te kennen op het moment dat hij de nalatenschap van erflaatster zuiver heeft aanvaard.¹⁶

Wat geldt als de schuld nog niet ontstaan of geformaliseerd is?

Het is niet altijd even duidelijk of er reeds een schuld van de erflater is. Het moment waarop de schuld ontstaat, is mede van belang voor de aanvang van de driemaandstermijn van art. 4:194a BW. Dat wijst het volgende voorbeeld uit.

¹⁶ Zie rechtbank Limburg 18 mei 2022, [ECLI:NL:RBLIM:2022:3946](https://ecli.nl/RBLIM:2022:3946) voor een ander geval waarin erfrechtelijke vorderingen van een tante en een vader in de nalatenschap van erflaatster als voor de erfgenaam (de kleinzoon van erflaatster) onbekende schulden werden aangemerkt. Dat is als volgt toegelicht in de beschikking: “Met inachtneming van de door [verzoeker] geschetste omstandigheden, inhoudend dat hij erflater, zijn grootvader, nooit heeft gekend, hij niet door zijn grootmoeder of tante was ingelicht over het testament van erflater en de daaruit voortvloeiende vorderingsrechten op de nalatenschap van erflaatster, hij in de administratie van zijn grootmoeder geen gegevens met betrekking tot de vorderingsrechten van haar kinderen heeft aangetroffen en hij zich heeft laten bijstaan door de accountant van de erflaatster die van dergelijke vorderingsrechten ook niet op de hoogte was, staat in voldoende mate vast dat [verzoeker] de (toen nog niet opeisbare) vorderingsrechten van zijn vader en tante niet kende of behoorde te kennen toen hij op 25 augustus 2021 de nalatenschap van de erflaatster zuiver aanvaardde. De vorderingen van zijn vader en tante kunnen dan ook worden aangemerkt als onverwachte schulden.”

Erflater heeft samen met twee familieleden een aannemersbedrijf gevoerd in de vorm van een vennootschap onder firma (vof). Tot het vennootschapsvermogen behoorden een werkplaats, een ark en een stuk grond. Erflater heeft tijdens zijn leven gebruik gemaakt van het stuk grond, waarvoor hij geen vergoeding betaalde. Ook heeft erflater over alle huurinkomsten van de ark kunnen beschikken. De andere vennoten hebben bij brief van 5 december 2017 aan de erfgenamen kenbaar gemaakt dat zij hiervoor compensatie over een periode van 31 jaar wensen te ontvangen. Bij brief van 4 januari 2018 stellen zij een vordering op de nalatenschap te hebben van ca. € 235.000. Nadat mediation is mislukt, zullen de andere vennoten proberen de claim in rechte geldend te maken. De schuld staat dus nog niet vast. De erfgenamen dienen op 28 februari 2018 een verzoek ex art. 4:194a lid 1 BW in om gemachtigd te worden de nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden. De kantonrechter van de rechtbank Midden-Nederland heeft blijkens de beschikking van 3 juli 2018, [ECLI:NL:RBMNE:2018:4081](#), oog voor de bijzondere situatie waarin de erfgenamen zijn komen te verkeren.

“Volgens de toelichting op het wetsvoorstel dat heeft geleid tot onder andere artikel 4:194a lid 1 BW (Kamerstukken II 2014/15, 34 224, nr. 3, p. 6) wordt met deze bepaling een oplossing geboden voor het probleem dat in uitzonderlijke gevallen een erfgenaam die zuiver heeft aanvaard, wordt geconfronteerd met een onverwachte schuld van de erflater en deze uit eigen vermogen moet betalen, omdat het nalatenschapssaldo ontoereikend is voor de voldoening van deze schuld. In het licht van deze ratio is de kantonrechter van oordeel dat voor een beroep op artikel 4:194a lid 1 BW niet (in rechte) vast hoeft te staan dat sprake is van een schuld als bedoeld in artikel 4:7 lid 1 BW. Uiteraard zal er wel sprake moeten zijn van een claim die - in potentie - niet volledig van iedere realiteitszin is gespeend en die op enige manier gerelateerd kan worden aan erflater of diens nalatenschap. In casu is daar sprake van. Bovendien bestaat het risico dat het nalatenschapssaldo ontoereikend is als de gestelde claim zou komen vast te staan. Dat is tezamen, naar het oordeel van de kantonrechter, voldoende voor een beroep op artikel 4:194a lid 1 BW.”

Volgens de kantonrechter is er ook sprake van een onverwachte schuld.

“De vraag of sprake is van een onverwachte schuld moet beoordeeld worden naar het moment dat de erfgenaam de nalatenschap zuiver aanvaardde. Verzoeksters hebben de nalatenschap zuiver aanvaard op 29 september 2017. Volgens verzoeksters was op dat moment de claim van [voornaam van belanghebbende 1] en [voornaam van belanghebbende 2] niet bekend en behoorden zij de claim op dat moment ook niet te kennen. Ter zitting is desgevraagd toegelicht dat verzoeksters wel bekend waren met het feit dat nog sprake was van onverdeelde aandelen in onroerend goed. Echter, er waren geen moeilijkheden binnen de familie. Volgens mr. Van den End zou erflater vóór zijn overlijden aangegeven hebben dat de onverdeeldheid geen problemen zou opleveren. Erflater had zijn zaken goed op orde. De claim kwam voor verzoeksters geheel onverwacht. Ook zijn geen feiten en omstandigheden naar voren gekomen in de stukken of ter zitting, waaruit blijkt dat [voornaam van belanghebbende 1] en [voornaam van belanghebbende 2] eerder dan 5 december 2017 hebben aangegeven dat zij gecompenseerd willen worden voor het genot dat erflater over een periode van 31 jaar van de werkplaats, ark en grond heeft gehad zonder hen als mede-eigenaren daarvoor te compenseren. Uit de brieven van 5 december 2017 en

4 januari 2018 maakt de kantonrechter bovendien op dat [voornaam van belanghebbende 1] en [voornaam van belanghebbende 2] pas na het overlijden van erflater de mening hebben opgevat dat zij gecompenseerd moeten worden, omdat zij er daarvoor op basis van afspraken met erflater vanuit gingen dat erflater zijn aandeel in het onroerend goed van de vof bij testament aan hen zou nalaten. Die afspraak met erflater is voor [voornaam van belanghebbende 1] en [voornaam van belanghebbende 2] reden geweest om het beheer en genot van het tot de vof behorende onroerend goed bij erflater te laten tot zijn overlijden. Na het overlijden van erflater zijn [voornaam van belanghebbende 1] en [voornaam van belanghebbende 2] op de hoogte gesteld van het laatste testament van erflater. Daaruit bleek, aldus [voornaam van belanghebbende 1] en [voornaam van belanghebbende 2] in hun brief van 4 januari 2018, dat in het laatste testament van erflater voorbij werd gegaan aan de in het verleden gemaakte afspraken/toezeggingen met betrekking tot het onroerend goed van de vof. Daarom vinden zij nu dat zij gecompenseerd moeten worden, zo begrijpt de kantonrechter hun betoog. In het licht van deze achtergrond van de claim, gaat de kantonrechter ervan uit dat [voornaam van belanghebbende 1] en [voornaam van belanghebbende 2] zich pas in de periode na het overlijden van erflater op het standpunt hebben gesteld dat zij een claim op de nalatenschap hebben. Dat zij die claim vóór 5 december 2017 bekend hebben gemaakt aan verzoeksters, is niet gesteld, noch gebleken. De kantonrechter komt op basis van deze feiten en omstandigheden tot het voorlopig oordeel dat verzoeksters de claim op 29 september 2017 niet kenden en ook niet behoorden te kennen. Dat leidt ertoe dat de kantonrechter voorlopig van oordeel is dat aan verzoeksters machtiging moet worden verleend om de nalatenschap van erflater alsnog beneficiair te aanvaarden.”

Aangezien erflater in zijn testament ook de nodige legaten had gemaakt, zou de uitkomst van deze procedure – beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap – gevolgen kunnen hebben voor de andere schuldeisers, waaronder de legatarissen. Dat licht de kantonrechter als volgt toe:

“Als de claim volledig komt vast te staan, zal het saldo van de nalatenschap negatief zijn. De schulden uit legaten komen op grond van artikel 4:7 lid 1 sub h juncto lid 2 BW pas voor voldoening in aanmerking als alle andere schulden van de nalatenschap, waaronder de claim, die zal moeten worden gekwalificeerd als een schuld als bedoeld in artikel 4:7 lid 1 sub a BW, zijn voldaan. Ter betaling van de claim, zullen de goederen van de nalatenschap, waaronder het tot de nalatenschap behorende onroerend goed, in beginsel te gelde moeten worden gemaakt. De legaten kunnen dan wellicht niet of niet geheel afgegeven worden. Dat maakt dat de in het testament genoemde legatarissen belanghebbenden zijn in deze procedure. De kantonrechter zal de legatarissen, die nu nog niet in deze procedure betrokken zijn, daarom in de gelegenheid stellen om binnen vier weken schriftelijk aan de kantonrechter te laten weten wat zijn of haar reactie is op het verzoek van verzoeksters om de nalatenschap van erflater alsnog beneficiair te mogen aanvaarden. Tot die tijd zal de kantonrechter elke beslissing aanhouden.”

De legatarissen blijken uit een latere beschikking van de kantonrechter van 2 augustus 2018, [ECLI:NL:RBMNE:2018:4082](#), geen bezwaren te hebben tegen toewijzing van het verzoek, waarna de machtiging wordt verleend.

Hebben de erfgenamen voldoende onderzoek gedaan?

In sommige uitspraken wordt meer licht geworpen op de reikwijdte van het van de erfgenamen te verwachten onderzoek naar de administratie van de erflater.

Twee zusters van de ongehuwde erflater hebben zijn nalatenschap zuiver aanvaard. Erflater huurde een woning van een woningbouwvereniging. Bij de eindinspectie werd verlangd dat de gebouwde zaken (volière en schuur) verwijderd zouden worden. Omdat de erfgenamen daartoe niet bereid of in staat waren, heeft de woningbouwvereniging een offerte aan een aannemer gevraagd en deze begrootte de kosten van verwijdering op € 6.000 (exclusief BTW). De nalatenschap bevat nagenoeg niets aan baten.

Ter zitting hebben de erfgenamen verklaard dat erflater hen destijds heeft verteld dat hij toestemming had van de woningbouwvereniging voor de bouwsels en ook een vergunning daarvoor, dat erflater aan de ziekte van Parkinson leed, dat erflater niet meer kon praten en schrijven, dat hij zijn gehele administratie heeft verscheurd, inclusief de begrafenisverzekering, dat zij alles hebben gedaan om de woning en tuin netjes op te leveren, maar dat zij niet in staat zijn de volière en schuur te verwijderen of te laten verwijderen. In dit verband wijzen zij op hun gevorderde leeftijd, en merken zij op dat hun financiële middelen zijn uitgeput. Erfgenamen hebben voorts verklaard dat erflater in 1996 de huur heeft overgenomen en de volière en schuur er toen al stonden.

De kantonrechter wijst in de beschikking van 22 november 2018, [ECLI:NL:RBOVE:2018:4935](#), het verzoek toe:

“De kantonrechter overweegt dat het verzoek voor toewijzing in aanmerking komt en overweegt daartoe het navolgende. Uit het verhandelde ter zitting blijkt dat de volière en schuur reeds vele jaren geleden door erflater, met hulp van een derde, zijn gebouwd. Door erfgenamen is gesteld dat hen is verteld dat dit met toestemming en/of vergunning gebeurde. Er zijn geen aanwijzingen dat erflater dan wel anderen van de woningbouwvereniging hebben vernomen dat het gebouwde ook weer verwijderd zou dienen te worden.

De enkele en algemene mededeling van Viverion ter zitting dat in de regel indien toestemming wordt gegeven ook een aanwijzing wordt gegeven, is onvoldoende om deze conclusie te trekken. Voorts is van belang dat er geen gegevens beschikbaar zijn omtrent de situatie ten tijde van het overnemen van de huur door erflater in 1996. Niet is bekend of toen is gesproken over een eventuele verplichting de volière en schuur ook weer te verwijderen.”

Nog een voorbeeld.

Vader en moeder hebben een kinderrijk gezin: elf kinderen maar liefst. Vader overlijdt in 1994. Zijn nalatenschap vererft via de ouderlijke boedelverdeling (art. 4:1167 BW (oud)), ten gevolge waarvan de elf kinderen rentedragende onderbedelingsvorderingen op de langstlevende ouder verkrijgen. Als moeder overlijdt, aanvaarden negen kinderen haar nalatenschap zuiver en twee (waarvan één nog minderjarig) beneficiair. Na ontdekking van de rentedragende overbedelingsschulden in de nalatenschap van moeder dienen de negen kinderen een machtigingsverzoek in om moeders nalatenschap alsnog beneficiair te aanvaarden. De rentedragende overbedelingsschulden kunnen namelijk niet alle geheel uit de nalatenschap van moeder voldaan worden.

De kantonrechter van de rechtbank Gelderland, locatie Zutphen, wijst in de beschikking van 28 juni 2018, [ECLI:NL:RBGEL:2018:3615](https://www.rechtspraak.nl/ECLI/ECLI:NL:RBGEL:2018:3615), het verzoek af, omdat de erfgenamen niet als te goeder trouw kunnen worden aangemerkt.

“Naar het oordeel van de kantonrechter gaat het beroep van verzoekers op artikel 4:194a BW niet op. Verzoekers hebben gesteld dat zij het bestaan van schulden van de nalatenschap van erflaatster niet kenden, omdat hun moeder de nalatenschap van hun in 1994 overleden vader heeft afgewikkeld. Dat neemt niet weg dat het destijds op de weg van verzoekers had gelegen om aan hun moeder naar het testament van hun vader te vragen dan wel na het overlijden van moeder onderzoek te doen naar de afwikkeling van de nalatenschap van hun vader. Daarin hadden verzoekers kunnen lezen dat in het testament van erflater een ouderlijke boedelverdeling was opgenomen, uit hoofde waarvan zij een vordering op hun moeder hadden gekregen, welke vordering met rente opeisbaar zou zijn bij het overlijden van hun moeder. Nu verzoekers hebben nagelaten onderzoek naar het testament van hun vader te doen, kunnen zij niet als te goeder trouw worden aangemerkt.”

De zuiver aanvaard hebbende erfgenamen hebben zich er nog op beroepen dat de ongelijke verdeling van de nalatenschap in strijd is met de redelijkheid en billijkheid. Hun ouders zouden gewenst hebben dat de kinderen gelijk behandeld worden. Daarvan is nu geen sprake omdat twee kinderen zo nodig verhaal kunnen nemen op het privévermogen van de andere negen kinderen voor hun gehele rentedragende onderbedelingsvordering die zij uit hoofde van de nalatenschap van moeder hadden. De kantonrechter ziet dit anders:

“Het beroep van verzoekers op de redelijkheid en billijkheid ex artikel 6:2 BW gaat naar het oordeel van de kantonrechter evenmin op. Artikel 6:2 lid 2 BW bepaalt dat een tussen partijen krachtens wet, gewoonte of rechtshandeling geldende regel niet van toepassing is, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn. De formulering ‘naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar’ brengt mee dat de kantonrechter bij de toepassing van lid 2 de nodige terughoudendheid zal moeten betrachten. Indien de nalatenschap van erflaatster niet gelijkelijk verdeeld zal worden over alle kinderen, is dit mogelijk in strijd met de wens van de ouders, en onredelijk, naar verzoekers hebben gesteld, dat betekent niet dat een ongelijke verdeling van de nalatenschap van erflaatster naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is als bedoeld in artikel 6:2 lid 2 BW. Daarbij is van belang dat een dergelijke ongelijke verdeling het gevolg zal zijn van het handelen van partijen zelf.”

Tot slot geeft de kantonrechter partijen in overweging met elkaar in overleg te treden. Had dat overleg eerder plaatsgevonden, dan was het machtigingsverzoek misschien niet eens nodig geweest.

De ouders van vier kinderen zijn in 2015 overleden. Vader heeft niet bij testament over zijn nalatenschap beschikt. De kinderen hebben zijn nalatenschap zuiver aanvaard door het verrichten van aanvaardingshandelingen. In februari 2018 verzoeken deze erfgenamen om ontheffing van de verplichting om een schuld van vader van bijna € 20.000 aan een autobedrijf uit een veroordelend vonnis van 25 september 2013 uit hun eigen vermogen te voldoen.

In de beschikking van 5 juli 2018, [ECLI:NL:RBMNE:2018:2815](#), merkt de kantonrechter van de rechtbank Midden-Nederland de schuld aan als een schuld die ná 1 september 2016 is ontdekt, zodat art. 4:194a BW toepassing vindt. Of sprake was van een onverwachte schuld moet beoordeeld worden naar het moment waarop de erfgenamen de nalatenschap zuiver aanvaardden, in dit geval eind 2015. De kantonrechter acht het aannemelijk dat de erfgenamen deze schuld toen niet kenden:

“De kantonrechter overweegt dat door [belanghebbende] geen feiten of omstandigheden zijn gesteld waaruit blijkt dat verzoekers de schuld eind 2015 kenden. Van feiten of omstandigheden die erop wijzen dat verzoekers de schuld eind 2015 kenden, is de kantonrechter ook overigens niet gebleken. Dat verzoekers de schuld toen al kenden, is ook niet aannemelijk, omdat verzoekers eind 2015 ervoor hebben gekozen om de (overige) schulden van erflaters voor eigen rekening te nemen. Verzoekers hebben na het overlijden van erflaatster bij instanties nagevraagd of er nog openstaande schulden waren. De toen bekende schulden zijn afbetaald door verzoekers, grotendeels uit hun eigen vermogen. Zij zijn ondeskundig op het gebied van de afwikkeling van nalatenschappen. Zij dachten dat het hun morele plicht was om de schulden van hun ouders te voldoen. Zij hebben eind 2015 geen aanleiding gezien om hulp van een deskundige in te schakelen. Die aanleiding was er wel toen zij eind 2017 bekend werden met het vonnis, dat enorme financiële gevolgen voor hen zou hebben. De kantonrechter acht het daarom aannemelijk dat verzoekers de schuld eind 2015 niet kenden.

De volgende vraag is of verzoekers de schuld eind 2015 niet behoorden te kennen. Verzoekers stellen dat zij de schuld niet behoorden te kennen, omdat zij onderzoek hebben gedaan in de post, voor zover beschikbaar, en in de woning van erflaters, en bij de boekhouder en de belastingdienst hebben geïnformeerd naar eventuele schulden. In de post en de woning is het vonnis niet aangetroffen. De voormalige boekhouder van het bedrijf van erflater was niet bekend met de schuld. Uit navraag bij de Belastingdienst bleek ook niet dat sprake was van (zakelijke) schulden.

Mr. [X] heeft ter zitting betoogd dat het feit dat kort na het overlijden van erflaatster betalingsregelingen moesten worden getroffen voor de uitvaartkosten, aanleiding had moeten zijn voor verzoekers om de hulp van een deskundige in te schakelen. Verzoekers zijn achteraf ook die mening toegedaan. Immers, als zij na het overlijden van erflaatster een deskundige hadden ingeschakeld, dan hadden zij de nalatenschappen waarschijnlijk nog beneficiair kunnen aanvaarden en hadden zij de schulden van de nalatenschappen niet uit hun privé-vermogen hoeven te voldoen. Dat had zeker de voorkeur gehad van verzoekers. [Belanghebbende] heeft overigens niet gesteld dat verzoekers de schuld eind 2015 behoorden te kennen.

De kantonrechter overweegt dat uit de overgelegde bescheiden daterend van eind 2015 blijkt dat toen inderdaad onderzoek is gedaan naar het bestaan van schulden. Verzoekers hadden al jaren geen contact meer met erflaters. Erflater dreef vanaf begin 2012 geen onderneming meer, zodat er voor verzoekers geen aanleiding bestond te vermoeden dat nog sprake was van zakelijke schulden. Van feiten of omstandigheden die erop wijzen dat verzoekers de schuld behoorden te kennen, is de kantonrechter niet gebleken. Bovendien hebben de telefoongesprekken met [belanghebbende] en mr. [X] enerzijds en [verzoeker 2] anderzijds pas plaatsgevonden op 20 september 2016, dus toen al lang sprake was van zuivere aanvaarding door gedragingen eind 2015. Dat maakt dat de kantonrechter tot het oordeel komt dat verzoekers de schuld eind 2015 niet behoorden te kennen.”

De kantonrechter stelt ten slotte vast dat blijkens mededeling van de schuldeiser het vertrouwen niet is gewekt dat de verzoekende erfgenamen de schuld uit hun overige vermogen zouden voldoen (de uitzondering van art. 4:194a lid 2 BW).

In een ander geval hebben de verzoekende erfgenamen de nalatenschap van hun moeder zuiver aanvaard. Moeder is tezamen met haar informele levenspartner eigenaar van een boot. Bij gelegenheid van de verdeling van de nalatenschap stelt deze levenspartner opeens nog een vordering op erflaatster te hebben, en wel omdat hij de kosten van levensonderhoud (15 jaar maal € 5.000 per jaar) alsook de kosten van de boot voor haar heeft voldaan.

De kantonrechter van de rechtbank Rotterdam geeft bij beschikking van 12 februari 2021, [ECLI:NL:RBROT:2021:1175](#), een genuanceerd oordeel. De verzoekende erfgenamen waren niet bekend met de opgevoerde kosten van levensonderhoud, en konden daarmee ook niet bekend zijn. Uit niets blijkt dat na overlijden van erflaatster afgerekend zou moeten worden en verzoekers hiermee rekening hadden moeten houden. Deze kosten zijn ook niet rondom het overlijden van erflaatster ter sprake gebracht. De kantonrechter verleent ontheffing van de verplichting om de kosten van levensonderhoud van erflaatster uit hun eigen vermogen te voldoen (art. 4:194a lid 2 BW).

Voor wat betreft de kosten van levensonderhoud wordt het verzoek toegewezen. Ten aanzien van de onderhouds- en reparatiekosten van de boot loopt het anders af:

“Partijen zijn het erover eens dat [belanghebbende] deze schuld niet eerder bij [verzoeksters] heeft ingediend, zodat zij hier nog niet mee bekend waren. De kantonrechter is echter van oordeel dat [verzoeksters] deze schuld wel behoorden te kennen. [verzoeksters] wisten immers toen zij de nalatenschap zuiver aanvaardden van het bestaan van de boot af, want zij waren op de hoogte van het bestaan van de boot en over de boot is volgens hen ook op het sterfbed van erflaatster gesproken. De boot behoorde volgens [verzoeksters] ook tot de nalatenschap van erflaatster. Het is een feit van algemene bekendheid dat met het eigendom van een boot kosten gemoeid gaan, zoals onderhouds- en reparatiekosten, liggelden en verzekeringsgelden. Gelet hierop hadden [verzoeksters] op de hoogte kunnen zijn van de kosten als zij daar onderzoek naar gedaan hadden. Omdat zij dat niet gedaan hebben, komt dit voor hun rekening en risico. Er is derhalve geen sprake van een onverwachte schuld. Wat de schuld van de boot betreft wordt het verzoek dus afgewezen.”

7. Wijze van verwerping

De erfgenaam dient de nalatenschap te verwerpen door een daartoe strekkende verklaring af te leggen ter griffie van de rechtbank van het sterfhuis (art. 4:191 BW). Deze verklaring wordt in het boedelregister ingeschreven. Ook in dit geval kan daarbij gebruik worden gemaakt van een volmacht. De rechtbank maakt van deze verklaring wederom een ‘akte nalatenschap’ op (vgl. § 5). Het griffierecht bedraagt hiervoor € 155 (2024). Wordt de verklaring in dezelfde erfenis door meer erfgenamen afgelegd, dan is eenmaal het griffierecht verschuldigd. Wordt door de erfgenamen niet dezelfde keuze gemaakt, dan dienen meerdere verklaringen bij de rechtbank ingediend te worden.

De keuze voor verwerping van de nalatenschap werkt terug tot het openvallen van de nalatenschap (art. 4:190 lid 4 BW)). De erfgenaam die de nalatenschap verwerpt, is derhalve - van aanvang af - nooit rechtsopvolger (en verkrijger) onder algemene titel van nalatenschapsgoederen geworden en is ook nooit aansprakelijk geworden voor de schulden van de nalatenschap.

De contantenverklaring

Indien de verwerpende erfgenaam tevens legitimaris is (en een legitimaris is, kort gezegd, een afstammeling van de erflater, die door de wet als erfgenaam tot zijn nalatenschap wordt geroepen (art. 4:63 lid 2 BW)), dan kan hij bij het uitbrengen van zijn keuze voor verwerping van de nalatenschap verklaren dat hij wel aanspraak wenst te maken op zijn legitieme portie (art. 4:63 lid 3 BW). Die verklaring wordt de zogenaamde 'contantenverklaring' genoemd. Laat de verwerpende erfgenaam na deze verklaring af te leggen, dan verliest hij zijn recht op de legitieme portie.¹⁷

Gevolgen van verwerping

Verwerping kan diverse gevolgen hebben, zoals plaatsvervulling in het versterferrecht (art. 4:12 BW) dan wel het in werking treden van een subsidiaire erfstelling in het testament, imputatie van de gemiste erfrechtelijke verkrijging (art. 4:30 lid 7 BW (verzorgingsvruchtgebruik ten behoeve van de langstlevende) en art. 4:72 e.v. BW (de legitieme portie)). Omdat plaatsvervulling optreedt bij verwerping kan het raadzaam zijn bij een negatieve nalatenschap meteen de gehele staak te laten verwerpen. Bij minderjarige erfgenamen zal daarvoor machtiging van de kantonrechter vereist zijn (art. 4:193 BW).

Schuldeisers van een erfgenaam

Een schuldeiser van een erfgenaam die de nalatenschap heeft aanvaard of verworpen kan een beroep doen op art. 4:205 BW. In dit artikel wordt geregeld dat de rechtbank kan bepalen dat de nalatenschap op verzoek van een schuldeiser mede in het belang van de schuldeiser van de erfgenaam die verworpen heeft, zal worden vereffend.

Leidt verwerping van een positieve nalatenschap door een erfgenaam tot benadeling van één van zijn schuldeisers, dan staat deze schuldeiser de weg van art. 4:219 BW open. Die weg houdt in dat deze schuldeiser zijn vordering in de vereffening kan indienen. Hij wordt in de uitdelingslijst opgenomen, doch slechts batig gerangschikt voor zover een overschot aan zijn schuldenaar zou zijn toegekomen, indien deze niet verworpen had. Met dat doel kan de vereffenaar voor zoveel nodig verdeling van de nalatenschap vorderen en aan de verdeling deelnemen.¹⁸

8. Aanvaarden en verwerpen van een legaat

Art. 4:201 BW geeft een bijzondere regel voor de verkrijging en verwerping van legaten. De wetgever gaat ervan uit dat een legaat wordt verkregen zonder dat aanvaarding daarvan

¹⁷ Zie verder het onderdeel 'Het wettelijke minimum in het erfrecht: de legitieme portie'.

¹⁸ Zie verder het onderdeel 'Vereffening van de nalatenschap'.

door de legataris nodig is (art. 4:201 lid 1 BW). De gedachte is dat de legataris een vorderingsrecht verkrijgt en dat hij daarvan geen gebruik hoeft te maken. Uiteraard kan de legataris het legaat uitdrukkelijk aanvaarden. Hij kan het legaat ook verwerpen zolang hij het niet aanvaard heeft (art. 4:201 lid 1 BW). De legataris kan het ene legaat aanvaarden en het andere legaat verwerpen (tenzij deze mogelijkheid bij testament is uitgesloten).

Teneinde duidelijkheid te krijgen of een legataris prijs stelt op het legaat kan de kantonrechter op verzoek van een belanghebbende aan de legataris een termijn stellen waarbinnen deze moet verklaren of hij het legaat al dan niet verwerpt (art. 4:201 lid 2 BW). De termijn begint te lopen vanaf de dag nadat de beschikking van de kantonrechter aan de legataris is betekend. Bij gebreke van een verklaring binnen de gestelde termijn verliest de legataris de bevoegdheid het legaat te verwerpen. Termijnverlenging ten behoeve van de treuzelende legataris is in dit geval niet mogelijk. De reden daarvoor is dat een legataris minder risico's loopt met een legaat dan een erfgenaam met een erfdeel. Tegen de beschikking van de kantonrechter is voor partijen geen hogere voorziening toegelaten (art. 676a onder p Rv).

Als gezegd, een legaat kan worden verworpen zolang het niet is aanvaard (art. 4:201 lid 1 BW). De verwerping van een legaat moet op ondubbelzinnige wijze geschieden, maar is niet aan een vorm gebonden (art. 4:201 lid 3 BW). Zoals hiervoor aangegeven, is de verwerping van de nalatenschap wel aan een vorm gebonden (art. 4:191 BW). Het voorgaande neemt niet weg dat aan een schriftelijke verklaring van een legataris waarmee hij het legaat verwerpt (of een schriftelijke bevestiging daarvan) de voorkeur moet worden gegeven boven een mondelinge verklaring.

9. Verhaal door schuldeisers

De wijze van aanvaarding van de nalatenschap door een erfgenaam heeft gevolgen voor de mate waarin iemand aansprakelijk is voor betaling van de schulden van de nalatenschap. Een onderscheid moet daarbij worden gemaakt tussen: (i) aansprakelijkheid, (ii) draagplicht en (iii) verhaal. *Aansprakelijkheid* ziet op de persoon van de schuldenaar en zijn gehoudenheid jegens de schuldeiser aan de verbintenis te voldoen. Aansprakelijk is degene van wie de schuldeiser de prestatie (veelal betaling van een bepaald bedrag) kan vorderen. Wie kan tot betaling van een schuld worden aangesproken? Bij de *draagplicht* gaat het om de relatie tussen de schuldenaren onderling. Draagplichtig is degene voor wiens rekening de schuld uiteindelijk komt. Het kan zijn dat meerdere schuldenaren jegens een schuldeiser aansprakelijk zijn, maar dat in de onderlinge verhouding de schuld slechts één schuldenaar aangaat of beide schuldenaren aangaat voor gelijke of ongelijke delen. Dat zal van hun onderlinge rechtsverhouding afhangen. *Verhaal* ten slotte betreft de vraag welke goederen kunnen worden uitgewonnen voor een schuld. Schulden die tot een gemeenschap behoren, kunnen op de goederen van de gemeenschap verhaald worden (art. 3:192 BW). Art. 4:184 lid 1 BW bepaalt in lijn hiermee dat schuldeisers van de nalatenschap hun vorderingen op de goederen van de nalatenschap kunnen verhalen.

Schuldeisers van de nalatenschap kunnen verhaal nemen op de goederen van de nalatenschap (art. 4:184 lid 1 BW), *tenzij* nog niet alle erfgenamen de nalatenschap zuiver hebben aanvaard en de afkoelingsperiode van drie maanden nog niet is verstreken (art. 4:185 lid 1 BW). Zie § 10 voor de afkoelingsperiode.

Bij zuiver aanvaard hebbende erfgenamen is verhaal ook mogelijk op het eigen vermogen (art. 4:184 lid 2 onder a BW). Art. 4:184 lid 2 onder a BW maakt daarop weer een aantal uitzonderingen. Verhaal nemen op het eigen vermogen van een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam is *niet* mogelijk:

- a. voor zover de schuld niet op deze erfgenaam rust, bijvoorbeeld als een legaat alleen op één van de erfgenamen rust (art. 4:117 lid 2 BW);
- b. de erfgenaam de schuld geheel of gedeeltelijk niet hoeft te voldoen ingevolge art. 4:194a BW (§ 6);
- c. als de wettelijke verdeling van de nalatenschap geldt en de erfgenaam niet de langstlevende echtgenoot is, *tenzij* de bijzondere regeling van art. 4:14 lid 3 BW van toepassing is of het de niet-opeisbare legitimaire vordering op de langstlevende ouder zelf betreft (vgl. art. 4:87 lid 5 BW).

In de in art. 4:184 lid 2 onder b t/m d BW genoemde omstandigheden kan óók verhaal genomen worden op het eigen vermogen van beneficiair aanvaard hebbende erfgenamen. Deze bepaling heeft daarmee een duidelijk punitief karakter. Die omstandigheden zijn:

- a. de erfgenaam verhindert de voldoening van de schuld en hem kan daarvan een verwijt worden gemaakt;

Volgens de parlementaire geschiedenis¹⁹ is in dit geval de verhaalsuitbreiding begrensd tot de betreffende schuldeiser, maar niet tot die ene schuld waarvan de voldoening is verhinderd. De schuldeiser kan zich dan voor alle vorderingen die hij op de erflater had op het eigen vermogen van de desbetreffende erfgenaam verhalen.

- b. de erfgenaam maakt opzettelijk goederen van de nalatenschap zoek of verbergt of onttrekt deze op andere wijze aan het verhaal van schuldeisers der nalatenschap (vgl. ook art. 4:212 BW met een vergelijkbare regeling in geval van vereffening); en
- c. de erfgenaam is vereffenaar en schiet in de vervulling van zijn verplichtingen als zodanig in ernstige mate tekort en hem kan daarvan een verwijt worden gemaakt.

Persoonlijke aansprakelijkheid van de erfgenaam-vereffenaar komt eerst in het vizier als het tekortschieten van de vereffenaar voldoende ernstig is en het tekortschieten verwijtbaar is. Bij een beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap zal rekening worden gehouden met de omstandigheid dat erfgenamen niet altijd ermee bekend zijn dat een mede-erfgenaam een verklaring van beneficiaire aanvaarding heeft afgelegd en dus ook niet weten dat vereffeningverplichtingen op hen zijn komen te rusten.²⁰ Ook zal gelden dat een niet-professionele erfgenaam-vereffenaar niet te snel tegen persoonlijke aansprakelijkheid zal oplopen.

¹⁹ Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 898.

²⁰ Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 899.

Aan de rechtspraak zijn voorbeelden te ontleen van ernstig en verwijtbaar tekortschieten van de vereffenaar. Persoonlijke aansprakelijkheid van de vereffenaar is bijvoorbeeld aangenomen vanwege:

- het niet voldaan hebben aan de informatieplicht ten opzichte van de zussen (die zich op de legitieme portie hadden beroepen) door van vier grote vermogensbestanddelen (een vliegtuigje, een jacht en twee huizen) onvoldoende informatie te geven over de wijze waarop die zaken uit het vermogen van erflater zijn geraakt en of in het vermogen van de broers of anderen terecht zijn gekomen (rechtbank Midden-Nederland 8 juli 2020, [ECLI:NL:RBMNE:2020:2736](#));
- het niet voldoen van de crematiekosten, terwijl de vereffenaar wel een uitkering had ontvangen van een verzekeringspolis, een quasi-legaat in de zin van art. 4:126 lid 2 onder b BW dat verminderd had moeten worden zodat daaruit de schulden van de nalatenschap kunnen worden voldaan (rechtbank Den Haag 4 augustus 2020, [ECLI:NL:RBDHA:2020:10223](#));
- het niet doen van de mededeling ex art. 4:199 lid 2 BW aan de kantonrechter dat de nalatenschap negatief is nadat de vereffenaar op die wettelijke verplichting was gewezen, zodat de kantonrechter effectief toezicht had kunnen uitoefenen op de vereffening (gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 19 oktober 2021, [ECLI:NL:GHARL:2021:9858](#)); en
- het voldoen van schulden die niet tot de nalatenschap behoren, terwijl er schuldeisers van de nalatenschap zijn die ook moeten worden voldaan en het niet geven van enige uitleg hierover (gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 14 maart 2023, [ECLI:NL:GHARL:2023:2222](#)).

De bepaling van art. 4:184 lid 2 BW is ook van toepassing op een fictief legaat (te weten een testamentaire last die bestaat uit een uitgave van geld of van een goed dat niet tot de nalatenschap behoort) (art. 4:184 lid 5 BW).

Indien een erfgenaam beneficiair heeft aanvaard, dan kunnen de schuldeisers van de nalatenschap alleen verhaal nemen tot de waarde van hetgeen deze erfgenaam uit de nalatenschap heeft verkregen (art. 4:184 lid 3 BW). Vindt het verhaal plaats volgens het regime van de wettelijke vereffening, dan levert de verwijzing naar art. 4:223 lid 1 BW nog een verdere beperking op. Gedurende de vereffening is een schuldeiser alleen bevoegd zijn vordering op goederen van de nalatenschap ten uitvoer te leggen, indien deze bevoegdheid hem ook in geval van faillissement van de erflater zou zijn toegekomen (zoals een schuldeiser met een hypotheek- of een pandrecht).²¹

10. Afkoelingsperiode van drie maanden

In art. 4:185 BW wordt een afkoelingsperiode van drie maanden geïntroduceerd. Gedurende drie maanden na het overlijden van de erflater kan op goederen van de nalatenschap die niet door alle erfgenamen zuiver is aanvaard, in beginsel geen verhaal worden genomen (art. 4:185 lid 1 BW). Deze regel lijdt uitzondering indien de schuldeiser hiertoe ook in geval van faillissement van de erflater had kunnen overgaan. Deze

²¹ Zie het onderdeel 'Vereffening van de nalatenschap'.

schuldeisers zijn bijvoorbeeld de pand- en hypotheekhouders die een zekerheidsrecht hebben op de goederen van de nalatenschap. Zij zijn in het faillissement van hun schuldenaar separatist; zij kunnen hun rechten ook tijdens faillissement uitoefenen, alsof er geen faillissement was (art. 57 lid 1 Fw). Gedurende de afkoelingsperiode is de nalatenschap een afgescheiden vermogen waarop in beginsel geen verhaal mogelijk is. Aldus wordt gefaciliteerd dat de erfgenamen in betrekkelijke rust een besluit kunnen nemen omtrent zuivere of beneficiaire aanvaarding dan wel verwerping van de nalatenschap. Dat verklaart waarom deze periode van drie maanden ook wel het recht van beraad wordt genoemd. In deze periode is enige waakzaamheid geboden. De parlementaire geschiedenis²² vermeldt hierover het volgende:

“Een erfgenaam die, binnen de hem vergunde wettelijke termijn van beraad, met betrekking tot de op het ogenblik van erflaters overlijden van rechtswege op hem overgegangene goederen der nalatenschap daden van beheer verricht, omdat hij (nog) niet van zins is de nalatenschap te verwerpen, kan - zeker als hij daarna definitief van verwerping afziet - moeilijk worden beschouwd als een zaakwaarnemer die zich inlaat met de behartiging van eens anders belang. Beperkt hij zich tot de daden van beheer waartoe de wet een erfgenaam die beneficiair heeft aanvaard bevoegd verklaart, dan behoort hij zijn keuzebevoegdheid niet te verspelen. Dat is wel het geval wanneer hij, gelijk vrijstaat aan erfgenamen die zuiver aanvaard hebben, over goederen der nalatenschap als heer en meester beschikt, of wanneer hij, eventueel in een andere vorm dan een verklaring ter griffie, duidelijk aan de schuldeisers der nalatenschap doet blijken dat hij de schulden der nalatenschap geheel voor zijn rekening neemt.”

Het gaat er derhalve om of een gedraging van een erfgenaam gekwalificeerd kan worden als daad van beheer dan wel als het *“als heer en meester beschikken over de goederen van de nalatenschap”* (art. 4:192 lid 1 BW (oud)) of in de huidige terminologie dat de erfgenaam: *“zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt”* (art. 4:192 lid 1 BW). Het enkel verrichten van (noodzakelijke) daden van beheer zal geen zuivere aanvaarding opleveren (zie verder § 4).

Gedurende deze termijn van drie maanden kan de kantonrechter op verzoek van een belanghebbende tijdelijke maatregelen voorschrijven die hij in diens belang nodig acht (art. 4:185 lid 2 BW). Denk bijvoorbeeld aan de verkoop van bederfelijke waar die deel uitmaakt van de nalatenschap. Ook kan de kantonrechter de termijn van drie maanden ten aanzien van bepaalde schuldeisers op verzoek van een belanghebbende één of meermalen verlengen op grond van bijzondere omstandigheden (art. 4:185 lid 3 BW). Te denken valt aan een situatie waarin de erfgenamen vanwege problemen met de inventarisatie van de nalatenschap moeilijkheden ondervinden met het maken van een beredeneerde keuze binnen de termijn van drie maanden. De verlenging wordt in het boedelregister ingeschreven.

De afkoelingsperiode van drie maanden geldt dus niet voor schuldeisers wanneer (i) alle erfgenamen de nalatenschap zuiver hebben aanvaard en (ii) een schuldeiser ook in geval van faillissement van de erflater tot verhaal had kunnen overgaan (de separatisten).

²² MvA II, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 933-934.

11. Gevolgen van beneficiaire aanvaarding

11.1 Inleiding

Samengevat weergegeven, heeft beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap door erfgenamen vier rechtsgevolgen:

- de erfgenamen worden niet met hun eigen vermogen aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap (art. 4:184 lid 1 onder a BW);
- de erfgenamen moeten de nalatenschap in beginsel afwikkelen met inachtneming van de wettelijke regels van vereffening (art. 4:195 j° art. 4:202 e.v. BW);
- heeft een erfgenaam de keuze gemaakt om beneficiair te aanvaarden, dan kan het zich onbehoorlijk gedragen als erfgenaam of vereffenaar leiden tot aansprakelijkheid voor de schulden van de nalatenschap waarvoor het eigen vermogen van de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam alsnog kan worden uitgewonnen (art. 4:184 lid 2 onder b t/m d BW); en
- vermenging van de nalatenschap met het eigen vermogen van de erfgenaam vindt niet plaats (art. 4:200 BW).

11.2 Beperking van de verhaalsmogelijkheden

Uit het systeem van art. 4:183 BW volgt een belangrijk verschil tussen zuivere en beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap. Indien een erfgenaam de nalatenschap beneficiair aanvaardt, dan kunnen de schuldeisers van de nalatenschap alleen verhaal nemen tot de waarde van hetgeen de erfgenaam als uitkering uit de nalatenschap heeft ontvangen. Art. 4:183 lid 3 BW bepaalt dit met zoveel woorden. Dit verschil volgt in wezen ook uit art. 4:184 lid 2 onder a BW. Immers, een erfgenaam is alleen verplicht een schuld van de nalatenschap ten laste van zijn eigen vermogen te voldoen indien hij de nalatenschap zuiver aanvaard heeft. Dat is dus niet het geval bij beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap. Is de wettelijke regeling van de vereffening van toepassing, dan volgen daaruit nog meer beperkingen (art. 4:223 lid 1 BW). Gedurende de vereffening is een schuldeiser bijvoorbeeld alleen bevoegd zijn vordering op goederen van de nalatenschap ten uitvoer te leggen, indien deze bevoegdheid hem ook in geval van faillissement van de erflater zou zijn toegekomen.

11.3 De nalatenschap moet vereffend worden

Een ander gevolg van beneficiaire aanvaarding is dat de nalatenschap in beginsel volgens de wettelijke voorschriften van afdeling 4.6.3 BW (vereffening van de nalatenschap) vereffend moet worden.²³

Op deze *hoofregel* - beneficiaire aanvaarding leidt tot formele vereffening van de nalatenschap - bestaan echter *diverse uitzonderingen* waardoor de formele vereffeningprocedure in de praktijk uiteindelijk niet vaak zal plaatsvinden. Samengevat

²³ Zie daarvoor uitgebreid het onderdeel 'Vereffening van de nalatenschap'.

weergegeven, komen deze uitzonderingen op de verplichting te vereffenen volgens de wettelijke regeling op het volgende neer.

Vereffening is niet nodig indien er een executeur is die bevoegd is tot voldoening van de opeisbare schulden van de nalatenschap en deze executeur kan aantonen dat de goederen van de nalatenschap *“ruimschoots toereikend”* zijn om alle schulden van de nalatenschap te voldoen (art. 4:202 lid 1 onder a BW).

Vereffening is ook niet nodig indien één van de erfgenamen vertegenwoordigd wordt door een wettelijk vertegenwoordiger (bijvoorbeeld een minderjarige) en deze kan aantonen dat het saldo van de nalatenschap positief is (art. 4:202 lid 2 BW).

De vereffening volgens de wettelijke voorschriften heeft ten slotte geen toegevoegde waarde indien de beneficiaire aanvaarding plaatsvindt door één of meer van de kinderen in een situatie waarin de wettelijke verdeling van de nalatenschap (art. 4:13 e.v. BW) van toepassing is (art. 4:202 lid 3 BW). De kinderen behoeven in dat geval volgens de regeling van art. 4:14 BW de schulden van de nalatenschap niet uit hun eigen vermogen te voldoen. Die schulden komen voor rekening van de langstlevende.

11.4 Erfgenamen zijn gezamenlijk vereffenaar

Als hoofdregel geldt dat bij een beneficiair aanvaarde nalatenschap de erfgenamen gezamenlijk vereffenaar zijn (art. 4:195 lid 1 BW). Art. 4:198 BW geeft als hoofdregel dat de erfgenamen slechts tezamen hun bevoegdheden als vereffenaars mogen uitoefenen.²⁴ In nalatenschappen met meerdere erfgenamen zou dit op praktische problemen kunnen stuiten. Daaraan wordt soms het hoofd geboden door te werken met volmachten. Ook de kantonrechter kan, zoals aangegeven in art. 4:198 BW, anders beslissen en een taakverdeling voor de vereffenaars vaststellen. Een andere mogelijkheid is dat als het de erfgenamen niet lukt om de nalatenschap gezamenlijk te vereffenen, de rechtbank wordt verzocht een professionele vereffenaar te benoemen (art. 4:203 BW).

Daden van gewoon onderhoud en tot behoud, en in het algemeen daden die geen uitstel kunnen lijden, kunnen door ieder van de erfgenamen afzonderlijk worden verricht (eveneens art. 4:198 BW).

Een fraai voorbeeld van toepassing geven aan art. 4:198 BW levert de beschikking op van de rechtbank Noord-Holland van 17 mei 2021, [ECLI:NL:RBNHO:2021:5585](https://www.rechtspraak.nl/ECLI/CLI/EP/2021/5585).

Erflater overlijdt zonder testament. Het saldo van zijn nalatenschap is ongeveer € 35.000. Vierenveertig van de zevenenveertig erfgenamen hebben de nalatenschap beneficiair aanvaard en een notaris kantoor gemachtigd om de nalatenschap af te wikkelen. Een aantal erfgenamen is nog niet achterhaald, zodat de nalatenschap deels onbeheerd is. Een kandidaat-notaris verzoekt de kantonrechter te bepalen dat een notaris van hetzelfde kantoor als gevolmachtigde van de beneficiaire erfgenamen hun bevoegdheden als vereffenaars mag uitoefenen, zonder medewerking van de onbekende erfgenamen (art. 4:198 BW). Verder naspeuren van de ontbrekende erfgenamen is volgens verzoeker zinloos.

De kantonrechter wijst het verzoek toe. Vereffening, en dus ook de toewijzing van het verzoek, is in het belang van de schuldeisers van de nalatenschap. Het voorkomt ook dat

²⁴ Voor door de rechtbank benoemde vereffenaars geldt een andere regel. Die vereffenaars kunnen ieder afzonderlijk alle werkzaamheden verrichten, tenzij door de rechtbank bij de benoeming of later door de kantonrechter anders wordt bepaald (art. 4:206 lid 2 BW).

een onafhankelijke derde als vereffenaar moet worden benoemd, wat extra kosten zou meebrengen en omslachtig zou zijn, gelet op de reeds verrichte werkzaamheden van het notariskantoor. De kantonrechter overweegt ten overvloede dat de notaris optreedt als gevolmachtigde en dat zijn taak beperkt wordt door de reikwijdte van de volmacht. De notaris is geen benoemde vereffenaar in de zin van art. 4:203 of art. 4:204 BW.

De in art. 4:198 BW geopende rechtsingang bij de kantonrechter is niet een panacee voor alle disputen over de vereffening tussen de erfgenamen na beneficiaire aanvaarding, zo leert de beschikking van de rechtbank Midden-Nederland van 25 september 2019, [ECLI:NL:RBMNE:2019:4673](#).

Vader, erflater, heeft voor zijn overlijden de moederlijke erfdelen van twee van zijn vijf kinderen uitbetaald en aan één van de kinderen een schenking gedaan. De nalatenschap van vader is negatief. De vijf kinderen zijn gezamenlijk vereffenaar (art. 4:195 lid 1 BW). Eén van hen, kind X, verzoekt de kantonrechter om op grond van art. 4:198 BW te bepalen dat X zelfstandig als vereffenaar een rechtsvordering kan indienen tot vernietiging van de schenking en de uitbetaling van de moederlijke erfdelen. Zij zijn immers volgens X bevoorreed ten opzichte van andere schuldeisers van de nalatenschap. De kantonrechter wijst dit verzoek van X af na eerst vastgesteld te hebben dat uitgangspunt bij beneficiaire aanvaarding is dat de erfgenamen de nalatenschap gezamenlijk vereffenen:

“(…) Uit de wetsgeschiedenis en de jurisprudentie blijkt niet in welke gevallen de kantonrechter kan bepalen dat wordt afgeweken van voormeld uitgangspunt. Naar het oordeel van de kantonrechter geeft de wijze van formulering van artikel 4:198 BW echter aanleiding om aan te nemen dat er sprake is van een beperkte bevoegdheid om af te wijken van het uitgangspunt. Als de kantonrechter al afwijkt van dit uitgangspunt zal het, gezien de systematiek van de wet, moeten gaan om voorzieningen te kunnen treffen ten behoeve van de nalatenschap als geheel, waarbij één of meerdere vereffenaars niet in staat of niet beschikbaar is/zijn om de bevoegdheden gezamenlijk met de andere vereffenaars uit te oefenen.

In het onderhavige geval is er kennelijk sprake van onenigheid tussen de erfgenamen over de samenstelling dan wel afwikkeling van de nalatenschap, zelfs in die mate dat verzoeker overweegt een procedure aan te spannen tegen twee van de erfgenamen. Artikel 4:198 BW is er, naar het oordeel van de kantonrechter, niet voor bedoeld om uiteenlopende geschillen over de vereffening tussen de erfgenamen voor te leggen aan de kantonrechter. Daar heeft de wetgever andere voorzieningen in de wet voor opgenomen. Indien het de erfgenamen als vereffenaars niet lukt om de nalatenschap gezamenlijk te vereffenen, kan de rechtbank worden verzocht om een (professionele) vereffenaar te benoemen. Een dergelijke procedure lijkt de juiste weg in deze zaak. De kantonrechter zal het verzoek gelet op het voorgaande afwijzen.”

Art. 4:198 BW is er dus niet voor bedoeld om uiteenlopende geschillen over de vereffening tussen de erfgenamen aan de kantonrechter voor te leggen. Daarvoor heeft de wetgever andere voorzieningen in de wet opgenomen.

Gelijkstelling van echtgenoot met verzorgingsvruchtgebruik met erfgenamen

Art. 4:195 lid 2 BW geeft aan dat voor de bepalingen van afdelingen 2 (Aanvaarding en verwerping van nalatenschappen en van legaten) en 3 (Vereffening van de nalatenschap) van titel 6 van Boek 4 BW de langstlevende echtgenoot die een verzorgingsvruchtgebruik heeft krachtens afdeling 4.3.2 BW (Andere wettelijke rechten) als een erfgenaam wordt aangemerkt, tenzij uit de strekking van de bepalingen anders voortvloeit.²⁵

De langstlevende echtgenoot met een verzorgingsvruchtgebruik krachtens afdeling 4.3.2 BW wordt hierdoor mede-vereffenaar, tezamen met de andere erfgenamen (art. 4:195 lid 1 BW). Vanzelfsprekend gaat die gelijkstelling van de langstlevende echtgenoot met een verzorgingsvruchtgebruik met erfgenamen in andere opzichten niet op. Voor de langstlevende echtgenoot geldt bijvoorbeeld niet de saisine-regel van art. 4:182 BW.

Bekendmaking van beneficiare aanvaarding

Inschrijving van de beneficiare aanvaarding in het boedelregister vindt plaats volgens het voorschrift van art. 4:191 lid 1 BW: de bij de griffie van de rechtbank afgelegde verklaring van beneficiare aanvaarding van de nalatenschap wordt ingeschreven. Wordt de keuze voor beneficiare aanvaarding geacht te zijn gemaakt doordat de aan de wettelijk vertegenwoordiger van een erfgenaam gestelde termijn is verlopen, dan zorgt de kantonrechter ervoor dat inschrijving daarvan in het boedelregister plaatsvindt (art. 4:193 lid 1 en 2 BW).

Het wordt soms nodig geacht om de beneficiare aanvaarding te publiceren. Art. 4:196 BW biedt de kantonrechter de mogelijkheid om op verzoek van een belanghebbende of ambtshalve te gelasten dat de erfgenamen deze keuze voor beneficiare aanvaarding dienen te publiceren in de Staatscourant. Deze noodzaak zal worden beoordeeld in het licht van verschillende factoren, waaronder de mogelijkheden langs andere wegen de schuldeisers op de hoogte te stellen, alsmede de kosten van een dergelijke publicatie in relatie tot het saldo van de nalatenschap.

Tegen de beschikking van de kantonrechter staat voor partijen geen hogere voorziening open (art. 676a onder n Rv).

11.5 Bijzonderheden in de verhouding erfgenaam - nalatenschap

Art. 4:200 BW vermeldt dat beneficiare aanvaarding bepaalde rechtsgevolgen voor de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam heeft. Deze gevolgen treden niet in indien de erfgenaam na beneficiare aanvaarding met zijn gehele vermogen alsnog aansprakelijk wordt voor de schulden van de nalatenschap (vgl. art. 4:184 lid 2 onder b t/m d BW (§ 9)). Deze rechtsgevolgen zijn:

- de erfgenaam kan geen beroep doen op het feit dat een schuld en een vordering tussen hem en de erflater door diens overlijden door vermenging teniet zijn gegaan. Van (verbintenisrechtelijke) vermenging is sprake indien door de overgang van een vordering of van een schuld (in dit geval de overgang onder algemene titel vanwege

²⁵ Deze gelijkstelling komt ook op andere plaatsen in Boek 4 BW terug. Zo bepaalt ook art. 4:152 BW dat voor de toepassing van afdeling 4.5.6 BW (Executeurs) de langstlevende echtgenoot met een verzorgingsvruchtgebruik krachtens afdeling 4.3.2 BW als erfgenaam wordt aangemerkt.

erfopvolging (art. 4:182 BW)) de hoedanigheid van schuldeiser en schuldenaar samenvalt (art. 6:161 BW). Een schuld van de erflater aan de erfgenaam gaat als gevolg van de erfopvolging niet teniet. Zou dit anders zijn, dan zou deze erfgenaam als schuldeiser van de erflater een bevoorrechte positie verkrijgen ten opzichte van andere schuldeisers van de erflater, terwijl het verhaal van deze schuldeisers op het eigen vermogen van de erfgenaam is uitgesloten. Omgekeerd vervalt ook niet door vermenging een schuld van deze erfgenaam aan de nalatenschap.

- ook beperkte rechten, waarbij de erfgenaam de hoofdgerechtigde dan wel de beperkt gerechtigde is, gaan bij het overlijden van de erflater niet door vermenging teniet doordat het beperkte recht en het hoofdrecht in één hand samenkomen.

Dat er geen vermenging optreedt, is met name van belang voor nalatenschappen met slechts één erfgenaam. In andere gevallen met meerdere erfgenamen is niet voldaan aan de eis voor vermenging, te weten dat beide partijen (schuldeiser en schuldenaar) moeten samenvallen.

Subrogatie bij betaling uit het eigen vermogen van de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam

Beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap heeft het voordeel dat de erfgenaam niet verplicht is de schulden van de nalatenschap uit zijn privévermogen te voldoen (art. 4:184 lid 2 BW). Soms schiet een beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam de nalatenschap te hulp door toch bepaalde schulden uit zijn eigen vermogen te voldoen, bijvoorbeeld omdat de nalatenschap op dat moment onvoldoende liquide is. Voor dat geval geeft art. 4:200 lid 3 BW een regeling die met de term 'subrogatie' pleegt te worden aangeduid. Heeft de erfgenaam een schuld van de nalatenschap uit zijn overige vermogen voldaan, dan treedt hij op als schuldeiser van de nalatenschap voor het bedrag van die schuld in de rang die zij had. Subrogatie vindt ook plaats bij een testamentaire last die verplicht tot een uitgave in geld en die eigenlijk ten laste van de nalatenschap zou moeten komen, maar die de erfgenaam uit zijn eigen vermogen heeft voldaan. De subrogatie gaat niet zo ver dat de erfgenaam ook een eventueel aan de vordering verbonden zekerheidsrecht (pand- of hypotheekrecht) verkrijgt. Wel kan aanspraak gemaakt worden op eventuele voorrechten die aan de gesubrogeerde vordering zijn verbonden.

Zekerheidstelling bij vereffening van een beneficiair aanvaarde nalatenschap

Op verzoek van een belanghebbende of van de boedelnotaris kan de kantonrechter één of meer erfgenamen van een beneficiair aanvaarde nalatenschap gelasten zekerheid te stellen voor hun beheer en de nakoming van hun overige verplichtingen (art. 4:199 lid 1 BW). De kantonrechter stelt het bedrag en de aard van de zekerheid vast.

Weigert de erfgenaam aan de opdracht tot zekerheidstelling te voldoen, dan is dat voor de rechtbank een reden om een andere vereffenaar te benoemen (art. 4:203 lid 1 onder b BW). De door de rechtbank als vereffenaar benoemde persoon treedt alsdan in de plaats van de erfgenamen (art. 4:203 lid 2 BW).

Mededeling aan de kantonrechter bij een negatieve nalatenschap

Zodra een erfgenaam ontdekt dat de schulden van een beneficiair aanvaarde nalatenschap de baten overtreffen, dient daarvan ten spoedigste mededeling gedaan te worden aan de kantonrechter (art. 4:199 lid 2 BW). In dat geval is er in elk geval een grond om de negatieve nalatenschap volgens de wettelijke procedure te vereffenen (art. 4:202 lid 1 onder a BW).

De kantonrechter kan alsdan besluiten dat de erfgenamen aan de rechtbank moeten verzoeken een vereffenaar te benoemen (art. 4:203 lid 1 onder b BW). Wordt geen gevolg gegeven aan deze opdracht, dan kan zulks gevolgen hebben voor de aansprakelijkheid van de erfgenaam. De sanctie van art. 4:184 lid 1 onder b BW – en dat is aansprakelijkheid van de erfgenaam die zich ook over zijn eigen vermogen uitstrekt – zou in een dergelijk geval in het vizier kunnen komen. Ook andere belanghebbenden zouden overigens in een dergelijk geval een verzoek aan de rechtbank kunnen doen om een vereffenaar te benoemen (art. 4:203 BW).

12. Boedelnotaris

Notarissen die zijn betrokken bij de afwikkeling van een nalatenschap, dienen zich in te schrijven in het boedelregister (art. 4:186 lid 2 BW). Boek 4 BW maakt een onderscheid tussen een betrokken notaris en een boedelnotaris. Een boedelnotaris is overigens ook een betrokken notaris.

Een betrokken notaris heeft een betrokkenheid bij de nalatenschap die beperkt kan zijn tot bijvoorbeeld het afgeven van een verklaring van erfrecht of een verklaring van executele. De boedelnotaris speelt daarentegen een centrale rol bij de afwikkeling van de nalatenschap. Hij voert daarover de regie. Het aantreden van een boedelnotaris is gebruikelijk als de afwikkeling van de nalatenschap door de erfgenamen zelf ter hand wordt genomen, maar ook als een executeur of vereffenaar in de nalatenschap optreedt. De executeur kan een boedelnotaris aanwijzen (art. 4:146 lid 1 BW). Hetzelfde geldt voor de vereffenaar (art. 4:211 lid 5 BW). Als gezegd, ook de erfgenamen kunnen een notaris vragen om als boedelnotaris op te treden. Dat kan de 'huisnotaris' van de erflater zijn die het testament heeft opgemaakt en gepasseerd en bij wie de minuut van het testament aanwezig is of een andere notaris. De erfgenamen geven deze notaris dan opdracht om als boedelnotaris te fungeren.

Het takenpakket van de boedelnotaris is divers. Zijn hoofdtaak is om als coördinator op te treden bij de afwikkeling van de nalatenschap. Dat doet de boedelnotaris zowel voor de erfgenamen als voor anderen, bijvoorbeeld de schuldeisers van de nalatenschap maar ook voor personen die terecht of onterecht menen of vermoeden erfgenaam, legataris, lastbevoordeelde of legitimaris te zijn. De boedelnotaris staat deze personen met raad en daad terzijde. Hij behartigt daarbij de belangen van alle deelgenoten in de nalatenschap, ook als er meningsverschillen rondom de afwikkeling van de nalatenschap aan de dag treden. De boedelnotaris zorgt er voor dat de afwikkeling van de nalatenschap binnen een redelijke termijn wordt volbracht. Zo nodig bemiddelt hij bij de totstandkoming van de verdelingsovereenkomst tussen de erfgenamen.

In Boek 4 BW komen diverse verwijzingen voor naar de boedelnotaris. Te noemen zijn bijvoorbeeld:

- De boedelnotaris kan de kantonrechter verzoeken één of meer erfgenamen zekerheid te laten stellen voor hun beheer en de nakoming van hun overige verplichtingen als beneficiair aanvaard hebbende erfgenamen (art. 4:199 lid 1 BW).
- De boedelnotaris wordt gehoord ter zake van de benoeming van een vereffenaar (art. 4:206 lid 1 BW) en de opheffing van de vereffening wegens de geringe waarde der baten (art. 4:209 lid 1 BW).
- De schuldeisers dienen hun vordering in bij de boedelnotaris (art. 4:214 lid 1 BW).
- Bij de boedelnotaris dienen in het kader van de vereffening van de nalatenschap diverse stukken van de vereffenaar ter inzage gelegd te worden: de boedelbeschrijving (art. 4:211 lid 3 BW), de lijst van erkende en betwiste vorderingen (art. 4:214 lid 5 BW), de uitdelingslijst (art. 4:218 lid 1 BW) en de rekening en verantwoording (art. 4:218 lid 1 BW).

Ook als een executeur door de erflater is benoemd, zal een aantal taken door de boedelnotaris worden verricht. Te denken valt bijvoorbeeld aan de algemene informatievoorziening en het opmaken van een boedelbeschrijving.

Een nadere omschrijving of definitie van de hoedanigheid van 'boedelnotaris' wordt in Boek 4 BW niet gegeven. Gesteld kan worden dat de boedelnotaris de notaris is die in opdracht van de erfgenamen dan wel namens de erfgenamen (in dat geval aangewezen door de executeur of de vereffenaar) de nalatenschap afwikkelt, waartoe mede wordt gerekend het tot stand brengen van de verdeling van de nalatenschap. De werkzaamheid van de boedelnotaris is overigens niet beperkt tot het erfrecht. Een boedelnotaris kan ook de opdracht krijgen een ontbonden huwelijksgemeenschap af te wikkelen.

Waar Boek 4 BW stiefmoederlijk aandacht besteedt aan de positie en de rol van de boedelnotaris komen de *do's* en *don'ts* voor de erfrechtelijke boedelnotaris in alle scherppte naar voren in het notariële tuchtrecht. Het leeuwendeel van de klachten die tegen notarissen worden ingediend, hebben betrekking op de afwikkeling van boedels. Blijkens de tuchtrechtspraak²⁶ manifesteert de zorgplicht van de boedelnotaris zich ten aanzien van de volgende thema's:

- de boedelnotaris moet geheimhouding betrachten, en wel van al hetgeen waarvan de notaris uit hoofde van zijn werkzaamheid als zodanig kennis neemt (art. 22 Wna);
- de boedelnotaris moet onpartijdig en onafhankelijk zijn (art. 17 Wna);
- de boedelnotaris moet juist en volledig informeren en *belehren*;
- de boedelnotaris moet zorgvuldig handelen;
- de boedelnotaris zal gegeven de omstandigheden van het geval voortvarend moeten handelen; en
- de boedelnotaris mag niet eigenmachtig optreden.

²⁶ Zie daarvoor verder het onderdeel 'Materieel tuchtrecht: van andermans fouten leren'.

Notaris Peter Blokland²⁷ te Tilburg typeerde het optreden van de boedelnotaris even treffend als beeldend aldus:

“Naar zal blijken, worden aan de boedelnotaris vele (zorgvuldigheids)verplichtingen opgelegd, waartegenover evenwel bitter weinig bevoegdheden staan. Hij is als een Kofi Annan binnen de internationale machtspolitiek; om een redelijke afwikkeling te bewerkstelligen moet hij het hebben van zijn wijsheid, vindingrijkheid, overredingskracht en charme, maar hij kan in feite niets afdwingen. Een machtswoord zal uiteindelijk door de rechter moeten worden gesproken.”

Tegen die achtergrond is de positie van boedelnotaris bij dwarsliggende deelgenoten die rekeningen uit het verleden met elkaar te vereffenen hebben niet altijd te benijden. Hij is een bemiddelaar zonder machtsmiddelen en zal dus zijn deskundigheid, gezag en communicatieve vaardigheden optimaal moeten weten in te zetten.

Bijzonderheden bij een beneficiair aanvaarde nalatenschap

Een bijzondere regeling kent de wet voor het geval een boedelnotaris optreedt bij een beneficiair aanvaarde nalatenschap (art. 4:197 BW). In dat geval zijn volgens art. 4:195 BW de gezamenlijke erfgenamen vereffenaar van de nalatenschap en zal de vereffening door hen gezamenlijk moeten plaatsvinden. Het is dan van groot belang dat de afwikkeling van de boedel ordelijk plaatsvindt.

Indien één van de erfgenamen een notaris heeft uitgekozen om als boedelnotaris op te treden, zonder dat de andere erfgenamen daarvan op de hoogte zijn, dan laat deze boedelnotaris zich inschrijven in het boedelregister en stelt hij de overige erfgenamen daarvan zo spoedig mogelijk in kennis (art. 4:197 lid 1 BW).

Als de meerderheid van de erfgenamen of één of meer erfgenamen die met hun erfden tezamen voor meer dan de helft tot de nalatenschap gerechtigd zijn, het niet eens zijn met de buiten hen om gemaakte keuze voor een bepaalde boedelnotaris, dan kunnen zij binnen één maand na de in art. 4:197 lid 1 BW genoemde kennisgeving een verzoek tot de kantonrechter richten om een andere boedelnotaris aan te wijzen (art. 4:197 lid 2 BW). De kantonrechter zal – als hij aan dit verzoek wenst te voldoen – eerst de zekerheid willen hebben dat de door hem gekozen notaris bereid is die functie te aanvaarden. De kantonrechter kan zich hierbij door het voorstel van de erfgenamen een bepaalde notaris te benoemen laten leiden, maar hij is vrij in zijn keuze.

De wetgever wil voorkomen dat de boedelafwikkeling door een frequente wisseling van boedelnotaris onnodig wordt opgehouden. Om die reden staat is tegen de beschikking van de kantonrechter voor partijen geen hogere voorziening open (art. 676a onder o Rv).

De nieuwe boedelnotaris zal zich als zodanig in het boedelregister laten inschrijven, waardoor de vervanging voor derden kenbaar is (eveneens art. 4:197 lid 2 BW). Tevens wordt de vervanging kenbaar gemaakt aan de eersaangewezen boedelnotaris en de erfgenamen. Heeft een publicatie van de beneficiaire aanvaarding plaatsgevonden

²⁷ Zie daarvoor P. Blokland, De boedelnotaris als regisseur van de boedelafwikkeling; de zorgplicht, WPNR 6672, p. 476. In de aangehaalde passage verwijst Blokland naar Kofi Annan. Annan was secretaris-generaal van de Verenigde Naties van 1996 t/m 2006. Hij gold als een daadkrachtige en succesvolle hervormer, stimulator en bruggenbouwer en beschikte bovendien over goede communicatieve eigenschappen.

overeenkomstig art. 4:196 BW (publicatie in de Staatscourant), dan dient de vervanging van de boedelnotaris op gelijke wijze bekend te worden gemaakt (art. 4:197 lid 3 BW).